

Främmande våld

– En kvalitativ studie om den offentliga debattens tolkning kring ”hedersrelaterat” våld

Kristina Dawoud

Kandidatuppsats - 15 poäng från
Samhälls- och kulturanalysprogrammet

ISRN: LiU-ISV/SKA-G--10/10--SE

Linköpings universitet

Linköpings universitet, Campus Norrköping, 601 74 Norrköping

	Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Samhälls- och kulturanalys	Datum 2010-06-09
Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ Engelska/English	Rapporttyp Report category ☐ AB-uppsats ☒ C-uppsats ☐ D-uppsats ☐ Examensarbete ☐ Licentiatavhandling ☐ Övrig rapport	ISRN LIU-ISV/SKA-G-10/10—SE Författare Kristina Dawoud Handledare: Magnus Berg
URL för elektronisk version http://www.ep.liu.se		
Titel Främmande våld: en kvalitativ studie om den offentliga debattens tolkning kring "hedersrelaterat" våld Title Non-indigenous violence: a qualitative study on the public debate surrounding the interpretation of "honor-related" violence		
Sammanfattning Denna studie tar upp hur diskussionen kring "hedersrelaterat" våld har sett ut i den offentliga debatten. Med hjälp av litteraturen och intervjuer har jag ämnat undersöka hur detta våld ser ut och hur det har tolkats i den offentliga debatten. Efter mordet på Fadime Sahindal uppstod en intensiv debatt som försökt bringa reda i vad som hade hänt. Mordet tolkades utifrån skilda ståndpunkter, vilket medförde olika förklaringsmodeller. I stort sett fanns det två sidor i debatten. Det fanns de som såg detta våld som en del av det universiella patriarkala våldet mot kvinnor, där kvinnan är underordnad mannen. Den andra sidan bestod av dem som såg problemet som ett uttryck för något kulturellt. Här har jag närmare undersökt de olika förklaringsmodellerna, samt anledningen till att skilda ståndpunkter uppstod i debatten.		
Nyckelord Hedersrelaterat våld, intersektionalitet, kultur, universiellt patriarkalt våld, sexualitet, etnicitet		

Förord

Jag vill börja med att tacka min handledare Magnus Berg för hans stöd och synpunkter i skrivandet av denna uppsats. Jag vill även passa på att tacka mina intervjupersoner som tog sig tid för att besvara mina frågor. Till sist vill jag även tacka min man för hans oerhörda stöd och uppmuntran. Tack även för din förståelse till alla de dagar som jag har tillägnat böckerna och datorn istället för att umgås med dig.

Jag vill här även passa på och ta upp ett citat som jag tycker är väldigt bra och som fångar in det som jag kommer att beröra i denna studie. ”Den som tycker att hans fäderneland är härligt, är bara en vekhjärtad nybörjare; den som tycker att varje land är som hans eget, är redan stark; men bara den som ser hela världen som ett främmande land, är fullkomlig”. Enligt Thomas Hylland Eriksen i boken kulturterrorism är detta citat hämtat från Tzvetan Todorovs bok som beskriver ett möte mellan två olika folkslag där Todorov försöker att förstå främlingskapets natur.

Innehåll

INLEDNING	4
SYFTE	2
KVALITATIV METOD	2
ETISKA REFLEKTIONER	4
TEORI OCH METODOLOGISKT TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	5
TEORI UTIFRÅN ETT INTERSEKTIONALITETSPERSPEKTIV	5
GRUNDAD TEORI VID ANALYS AV INTERVJUER	6
DEBATTEN KRING "HEDERSRELATERAT" VÅLD	7
UNIVERSIELLT PATRIARKALT VÅLD VS. KULTURELLT VÅLD	7
ANALYSEN AV INTERVJUERNA	15
INGÅNG TILL ANALYSEN	15
PRESENTATION AV INTERVJUPERSONER	16
FAMILJENS ROLL SOM EN DEL I ETT STÖRRE SAMMANHANG	18
FÖRSTÅElsen AV "HEDERSRELATERAT" VÅLD	23
BRISTER I ATT HANTERA PROBLEMET	27
AVSLUTANDE DISKUSSION	31
REFERENSLISTA	33
TRYCKTA KÄLLOR	33
ÖTRYCKTA KÄLLOR	35
TIDSKRIFTER	35

Inledning

Alla minns vi det mycket uppmärksammade mordet på Fadime Sahindal. Att mordet fick stor uppmärksamhet berodde på att hennes liv offrades till följd av något som förklaras vara förknippat med en hel familjs heder. Detta kändes som mycket främmande för det svenska samhället, vilket också medförde att samhället inte riktigt kunde förstå detta fenomen eftersom i Sverige är det ju självklart att alla människor har en egen fri vilja. Värderingar som krockade med Sveriges syn på demokrati, mänskliga rättigheter och fria vilja. Det öde som hade drabbat den unga kvinnan var att hon hade blivit mördad av sin egen pappa för att hon ansågs ha dragit skam över familjen Sahindal genom att välja ett liv som familjen hade svårt att acceptera. Ett liv som gick emot de normer och värderingar som hon hade växt upp med. Normer och värderingar som innebär att en kvinnas val i livet och sexualitet angår hela familjen. Att inte agera på ett lämpligt sätt enligt dessa normer får till följd att familjen blir utstött ur den kollektiva gemenskapen och får dåligt rykte, som innebär att de blir stämplade som en mindre värd familj i omgivningens ögon. Kyskheter är vad som eftersträvas tills flickan eller den unga kvinnan har gift sig och då med en person som familjen kan acceptera eller i vissa fall som de själva har valt åt henne. Dock är begreppet heder inte endast förknippat med att inte förlora oskulden innan giftermål, här ryms mer än en enkel förklaring. Det innebär även att det kan räcka med att flickan eller den unga kvinnan får ett dåligt rykte genom att bete sig olämpligt, vilket då kan komma att äventyra hela familjens heder och rykte.¹

Som vi kan se är ”hedersrelaterat” våld komplex på så sätt att det kan finnas variationer för hur det tar sig i uttryck. Ordet ”hedersrelaterat” våld syftar inte endast till att alltid gälla fysiskt våld för att hålla den unga kvinnan inom ramarna för vad som är accepterat av familjen, utan kan oftast ta sig i uttryck genom psykiskt våld. Psykiskt våld innebär att vara begränsad i sitt dagliga liv, hur den unga kvinnan beter sig och rör sig i sociala sammanhang ses som mycket viktig för familjens anseende. Det finns olika former av begränsningar och hur det tar sig i uttryck. Allt det här kommer att tas upp och diskuteras närmare i den här studien för att få en större förståelse för vad det rör sig om, och varför det växte fram en intensiv debatt efter mordet på Fadime. Där akademiker, debattörer m.fl. utmanade varandra om hur vi kan förstå detta våld och vad det är ett uttryck för.

Fadime höll ett tal i riksdagen två månader innan sin död där hon redogör för sin situation och vad hon fick offra för sin frihet. Där beskriver hon sina innersta känslor och hela situationen med att hon hade förlorat sin familj, vilket hon menar inte hade behövt gå så långt. Talet kändes som ett rop på hjälp till en förståelse och förbättring för de många unga kvinnor som befinner sig i en liknande situation som hon befann sig i. I talet framgår det att omgivningen i samhället inte riktigt kunde förstå problematiken kring det hela och möta henne på rätt sätt. Att det helt enkelt

¹ Mehrdad Darvishpour, ”Köns- och generationskonflikter inom invandrade familjer utifrån ett intersektionellt

saknades kunskap i hennes och andra flickors fall. Hon ville visa på att hennes fall inte var unikt, och kanske kunde hon genom sitt tal skapa bättre förutsättningar för många andra flickor i både Sverige och världen. Kostnaden för det hela två månader senare blev slutligen hennes liv. Hon fick betala ett dyrt pris för något som borde vara en självklar rättighet att få bestämma över sin kropp och sitt liv.²

Jag har inte i denna studie ämnat redogöra för Fadimes liv, utan har bara valt att ta upp henne som exempel och kommer även att relatera till henne i uppsatsen, även om det fanns andra tjejer före henne som hade utsatts för våld eller dödats i hederns namn. Det unika med Fadime tror jag var att hon genom sitt agerande i media och riksdagen gav ett ansikte till de många flickor och unga kvinnor runtom i världen. Det var också efter mordet på henne som debatten om det ”hedersrelaterade” våldet drog igång ordentligt. I denna studie kommer hon att vara en nyckelperson med tanke på hur jag angriper och diskuterar kring ”hedersproblemet”.

Syfte

Mitt syfte med denna studie är att undersöka hur ”hedersrelaterat” våld uppfattas och förklaras utifrån skilda sätt att se på detta våld. Här är jag alltså intresserad av att närmare studera den offentliga debatten som växte fram efter mordet på Fadime Sahindal och där man kunde urskilja olika ståndpunkter som utmanade varandra om hur mordet skulle låta sig förklaras. Med den offentliga debatten syftar jag på akademiker och andra viktiga nyckelpersoner som har gjort sin röst hörd och tolkat mordet utifrån den bakgrund och position som de har. I studien har intervjuer med personer som har kunskap om och erfarenhet av ”hedersrelaterat” våld fått agera som analytiskt redskap för att föra diskussionen kring de olika sätten att se på detta våld. Denna del där analys av intervjuer har gjorts är viktig i studien på så sätt, att den är till som en ytterligare fördjupning av diskussionen genom att den skapar en större förståelse för hur detta våld ser ut, för att således förstå uppkomsten och bakgrunden till den intensiva debatten.

Kvalitativ metod

För att uppfylla mitt syfte på bästa sätt och samtidigt göra diskussionen kring ”hedersrelaterat” våld intressantare har jag i denna studie valt att utföra intervjuer. Intervjuerna utfördes med tre kvinnor som dagligen jobbar mot just denna form av våld. En av intervjuerna har utförts med en kvinna som startade en välkänd organisation i Stockholm som hjälper flickor och unga kvinnor som lever under dessa förhållanden och behöver hjälp. Hon har själv upplevt ”hedersrelaterat” våld som hon beskriver det, vilket hon menar underlättar i bemötandet av flickor och unga kvinnor då hon vet vad de går igenom. Resterande två intervjuer har utförts med två kvinnor som startade ett nätverk som bara jobbar med det ”hedersrelaterade” våldet och som samarbetar med olika organisationer och myndigheter. Bland annat sker ett samarbete med den organisation som

² Fadime Sahindal, ”Tal i riksdag”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Stieg Larsson & Cecilia Englund (Stockholm, 2004), s. 121-126.

jag nämnde tidigare. Dessa kvinnor har inte själva upplevt det ”hedersrelaterade” våldet men vet ändå vad det handlar om, eftersom de har flera års kunskap och erfarenhet av detta. En av intervjuerna har utförts i Stockholm och resterande två har gjorts via telefon. Detta då intervjupersonerna hade svårt att hitta lämplig tid eftersom de skulle vara bortresta. Jag trodde att intervjuerna över telefon inte skulle bli lika bra som när vi kommunicerar då vi kan se varandra, detta berodde nog mycket på vad jag tidigare hade läst om intervjuer och på detta sätt skapat mig en viss uppfattning. Jag skulle snarare påstå att intervjuerna via telefon upplevdes som mycket givande, och där jag fick mycket intressant och rikt material att jobba med. Överlag gick intervjuerna ännu bättre än vad jag förväntade mig, vilket jag tror beror dels på att intervjupersonerna var utförliga och tillmötesgående i sina svar och dels att jag var ordentligt påläst i ämnet. Jag tror att det är viktigt att vara väl förberedd inför en intervju och läsa sig in i ämnet för att inte gå miste om intressant information.

Alan Bryman menar i boken *Sambällsvetenskapliga metoder* att vid en kvalitativ forskning ligger tyngdpunkten på de uppfattningar och synsätt som intervjupersonerna har. Detta innebär att det är intervjupersonernas egen kunskap och erfarenhet som ligger till grund för forskningen. Fördelen med den kvalitativa forskningen är att man får fram fylliga och detaljerade svar. Jag skulle vilja påstå att intervjuerna som utfördes var en blandning av en semistrukturerad och en ostrukturerad intervju.³ Jag hade förberett mig med vissa frågor som jag ville ställa och som jag tyckte var relevanta att diskutera för att uppfylla uppsatsens syfte, men jag kände inte behovet av att använda det papper där jag hade nedskrivna frågor. Det hände vid något enstaka tillfälle att jag tittade ner på pappret då jag ville se att jag inte missat något viktigt. Att jag inte behövde titta ner på mina frågor ständigt berodde på att det som jag ville fråga och ha ut av samtalet hade satt sig i minnet, eftersom jag hade gått igenom frågorna ingående och vad jag ville ha ut innan intervjuerna. Sedan var intervjupersonerna fylliga i sina svar, det var inte tal om korta och koncisa svar. Att jag som forskare lyssnade noggrant på det de hade att berätta bidrog till att vi naturligt i form av ett samtal berörde de ämnen som jag ville ta upp. Här skulle jag vilja referera till det som Eva Fägerborg tar upp i boken *Etnologiskt fältarbete* om att det viktiga vid intervju är att vara lyhörd för det intervjupersonen berättar och följer upp med eventuella följdfrågor, istället för att beta av frågorna i tur och ordning, eftersom intressant information då kan gå förlorad.⁴

Innan intervjuerna skulle utföras frågades om intervjupersonerna gav sitt samtycke till att jag använde mig av bandspelare för att underlätta och kunna fokusera mer på intervjun, istället för att behöva föra anteckningar kontinuerligt. Alla intervjupersoner gick med på detta, vilket jag tyckte var väldigt bra, eftersom fördelen med inspelade intervjuer är att man får ett rikare material

³ Alan Bryman, *Sambällsvetenskapliga metoder* (Malmö, 2002), s. 300 f.

⁴ Eva Fägerborg ”intervjuer”, i *Etnologiskt fältarbete*, red. Lars Kaijser, & Magnus Öhlander (Lund, 1999), s. 63

än om jag skulle behöva föra anteckningar. Efter varje avslutad intervju har det inspelade transkriberats, vilket innebär att skriva ut det som sagts och som sedan blir analysmaterial.⁵

Etiska reflektioner

Att studera "hedersrelaterat" våld kan vara känsligt för dem som på ett eller annat sätt berörs av detta. Jag vill dock klargöra att jag i denna studie inte ämnat peka ut en viss grupp av människor och bidra med en vilseledande uppfattning om att alla i den gruppen skulle vara våldsbenägna gällande en flickas eller ung kvinnas heder. Det är viktigt och framhålla att det finns variationer från fall till fall och det är också viktigt att fånga det komplexa i varje individs fall. Bente Gullveig Alver och Ørjar Øyen tar upp i boken *Etik og praktik i forskarens vardag* att forskaren har ett ansvar att frambringa kunskap om svaga eller marginella grupper då syftet gäller att studera deras levnadsvillkor och att se över hur stödsystemet fungerar för att skapa förbättringar för dessa människor.⁶ Vidare refererar Steinar Kvale i boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* till *Guidelines* om den etiska *fördelaktigheten*. Vilket innebär att risken för att undersökningsspersonen ska lida skada måste vara så låg som möjligt. Fördelarna och betydelsen som fås måste uppväga skaderisken, vilket därmed också kan rättfärdiga att undersökningen utförs.⁷

Vidare har jag förhållit mig etiskt så långt det går gällande intervjupersonernas medverkan i studien. Jag har upprättat ett informationsbrev angående uppsatsen och intervjupersonernas rättigheter som har getts ut till dem som medverkat. Detta för att de ska få en större uppfattning och kännedom om vad det hela går ut på, samt att deras uppgifter skulle behandlas konfidentiellt. Att upprätta ett sådant brev anser jag vara etiskt rätt gällande deras rättigheter vid deltagande i studien.

Bryman tar upp att det finns fyra olika huvudkrav som är viktiga att tänka på vid forskning, vilket jag har förhållit mig till i studien. De fyra huvudkraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet uppfyllde jag så långt möjligt genom att följa upp den muntliga informationen med ett informationsbrev som jag tidigare nämnde. Samtyckeskravet innebär att jag helt enkelt inhämtar informanternas samtycke till att delta i studien. De har också möjlighet att när som helst dra sig ut ur studien. Konfidentialitetskravet innebär att jag som forskare måste hantera uppgifter som intervjupersonen lämnar varsamt. Detta medför att jag kommer att se till att inte intervjupersonerna kan identifieras, vilket kommer att ske genom en anonymisering av deras personuppgifter. Enligt detta krav har jag också tystnadsplikt när det gäller etiskt känsliga

⁵ Steinar Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Lund, 1997), s. 32.

⁶ Bente Gullveig Alver, & Ørjar Øyen, *Etik og praktik i forskarens vardag* (Lund, 1997), s. 56.

⁷ Steinar Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Lund, 1997), s. 110.

uppgifter som jag tar del av. Det sista kravet är nyttjandekravet, som innebär att jag endast får använda de insamlade uppgifterna till denna uppsats.⁸

Teori och metodologiskt tillvägagångssätt

Teori utifrån ett Intersektionalitetsperspektiv

Det mesta av den forskning som har gjorts om "hedersrelaterat" våld har gjort en distinktion mellan "vi" och "dem". Där "dem" representerar en invandrare som står för en viss kultur som står i motpol till "vi" det svenska. Det svenska utgör normen som "invandrare" får förhålla sig till i forskning. Jag menar att "invandrare" får representera en grupp som ses som "annorlunda" i jämförelse med det svenska. Detta kan bidra till en stigmatisering och utanförskap för många "invandrare". Det viktiga är inte att tala i termer om "vi" och "dem" och göra en jämförelse med den svenska kulturen. Jag skulle snarare vilja mena att det viktiga är att uppmärksamma den särskilda kontext som heder verkar i och vad den står för.

Intersektionalitetsperspektivet ger i detta avseende en mer nyanserad och rättvis bild då den har sin utgångspunkt i hur kön förhåller sig till andra delar så som klass, etnicitet, sexualitet, maktstrukturer mm. För problemet ligger inte i hela den kultur som dessa kvinnor verkar i. Här syftar jag på det som många menar med att det är hela kulturen som är problemet och måste överges för att komma ifrån problemet och bli en del av det svenska samhället. Jag är kritisk till detta förhållningssätt, dels för att det även finns inslag av fina och positiva erfarenheter i varje specifik kultur och dels att de flickor och unga kvinnor med invandrabakgrund aldrig helt ses som svenskar av det omgivande samhället. Detta tror jag kan leda till att dessa flickor och unga kvinnor kommer att uppleva det svårt när det gäller att skapa sig en identitet som de kan känna sig nöjda med. Vi vet att normer och värderingar är något som finns i alla samhällen men är också något som ständigt utmanas och formas om, vilket vi kan se exempel på om vi bara tittar på Sveriges historia där kvinnan inte alltid haft samma rättigheter som hon har idag. Gränser har utmanats och utmanas fortfarande vilket ger oss hopp då vi vet att normer och värderingar inte är statiska utan kan bekämpas om det medför orättvisa för individen.

Paulina de los Reyes och Diana Mulinari menar i boken *Intersektionalitet - kritiska reflektioner över o(jäm)likhetens landskap* att intersektionalitet är ett teoretiskt perspektiv som får oss att ifrågasätta det som på förhand är för givet taget när det gäller kunskapen om den sociala ordningen vi lever i. De menar att skapandet av de världsbilder som finns inom vetenskapen och inom media är en form av maktutövning och gör ojämlikhet till något som är naturligt.⁹ De ser det som ett problem när man exempelvis bara fokuserar på invandrare/svenskar och kvinnor/män utan att ta hänsyn

⁸ Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder* (Malmö, 2002), s. 440 f.

⁹ Paulina de los Reyes, & Diana Mulinari, *Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över o(jäm)likhetens landskap* (Malmö, 2005), s. 23 ff.

till den komplexitet som finns i var och en av dessa motsatspar. De menar att dessa motsatspar måste problematiseras när det gäller deras uppkomst, varaktighet eller varierande innebörd. Om inte detta görs kommer den ensidiga syn på makten att bidra till att dessa motsatspar ses som oundvikliga och grundläggande. Att inta ett ensidigt förhållningssätt i förståelse av klass, kön och etnicitet utan att ta hänsyn till och undersöka hur dessa kan förstås i relation till varandra kommer att leda till en fragmenterad kunskap, där hänsyn inte tas till hur olika former av makt konstruerar varandra. Intersektionalitet handlar alltså om att kön måste förstås i förhållande till andra kategorier som genus, klass, "ras" /etnicitet och sexualitet.¹⁰ De menar att om man använder dessa kategorier som isolerade analytiska redskap medför att man måste ge uttryck för en maktposition. Maktpositionen bidrar till att "kön" är någon vit, medelklass och heterosexuell om man inte lyfter fram exempelvis "ras"/etnicitet, klass och sexualitet. De menar att uppfattningen om vithet, manlighet, klasstillhörighet mm, är en fråga om makt och ojämlikhet så länge det intersektionella perspektivet inte vävs in i analysen och förståelsen av dessa. Utan ett intersektionellt perspektiv kommer "vi" och "dem" inte att göras till meningsfulla sociala koder.¹¹

Merhrdad Darvishpour refererar till Nina Lykke i boken *Bortom stereotyperna* om att inte alla tidigare nämnda kategorier har lika stor betydelse när man analyserar ett särskilt fenomen. Det är analysens sammanhang som ska stå till grund för vilka kategorier som är mest lämpliga att använda.¹² I just denna studie kommer genus, etnicitet, klass och sexualitet att stå i fokus och hur dessa kategorier förhåller sig till varandra. En sådan analys anser jag ger en mer levande och rättvis bild av "hedersrelaterat" våld. Vidare kommer begrepp som heder, konflikt, makt, och kultur/tradition att diskuteras.

Grundad teori vid analys av intervjuer

Analysen av intervjuer har skett utifrån grundad teori, som innebär att kvalitativa data analyseras förutsättningslöst för att komma fram till slutsatser som är förankrade i empiri.¹³ Meningen med grundad teori är att utforska sociala skeenden, här är det alltså inte själva individen som står i fokus, utan det är sociala handlingar och/eller de sociala processer som studeras.¹⁴ I Grundad teori ska materialet kodas för att se vad det är som sker, vad som är det intressanta i materialet. Det innebär att man som forskare ska ställa frågor till sitt material. Vad för sorts händelser utspelas i materialet och vad kan tolkas ur dessa. I början ska allt vara av intresse och man får vara uppmärksam på att inte missa något som kan vara viktig och av intresse fastän det inte känns så när man tar en direkt titt på materialet. I efterhand ska kodandet betas av steg för steg tills man

¹⁰ Ibid. s. 90.

¹¹ Ibid. s. 99.

¹² Mehrdad Darvishpour "Invandrarflickor som fyrdubbelt förtryckta", i *Bortom stereotyperna? Invandrare och integration i Danmark och Sverige*, red. Ulf Hedetoft, Bo Petersson, & Lina Sturfelt (Halmstad, 2006), s. 189.

¹³ Gunilla Guvå & Ingrid Hylander, *Grundad teori – ett teorigenererande forskningsperspektiv* (Stockholm, 2003), s. 5.

¹⁴ Ibid. s. 35.

hittat själva kärnan i materialet. Meningen med grundad teori är att de empiriska data ska bearbetas och allteftersom ska ge upphov till en alltmer teoretisk form.¹⁵

Sättet som jag gick tillväga vid analyserandet av intervjuerna, innebar att jag började med att föra anteckningar bredvid varje citat från det transkriberade utskivna materialet av intervjuerna. Jag läste varje citat ingående för att se vad materialet vill säga, vad som utspelas i materialet. I början hade jag ett intresse av och ögonen öppna för allt i materialet, då jag inte ville missa något intressant och av värde för denna studie. Därefter gick jag över till att ge namn till de olika delarna i materialet och gruppera dem under olika kategorier. Det växte fram ett antal kategorier som i efterhand efter att ha betats av steg för steg övergick till att tre viktiga och centrala kategorier för studien gick att urskilja, och blev också de tre teman som jag kommer att gå in på under stycket analysen av intervjuerna.

Debatten kring "hedersrelaterat" våld

Universiellt patriarkalt våld vs. Kulturellt våld

Efter mordet på Fadime uppstod en intensiv debatt om vad det var som egentligen hade hänt. Hur skulle samhället förstå problematiken kring detta och hur skulle det hanteras? Det fanns olika teorier om vilka mekanismer som låg bakom detta mord. Enligt Simon Ekström i boken *Hedersmorden och orden* kunde man förenklat urskilja två sidor i debatten som förklarade mordet utifrån skilda ståndpunkter. Den ena sidan bestod av bland annat akademiker och debattörer som menade att detta brott endast kan förstås utifrån det kulturella, medan andra akademiker och debattörer såg problemet som ett universiellt och patriarkalt våld mot kvinnor.¹⁶ Kulturkritikerna är de som ser problemet som ett universiellt patriarkalt våld mot kvinnor och menar att våld mot kvinnor inte är något nytt fenomen här i Sverige eller resten av världen, utan är en del av en värld där mannen ses som överordnad kvinnan, där våld mot kvinnor alltid har förekommit och är även en del av det västerländska samhället.¹⁷

Ekström nämner att en av förklaringarna till att debatten om "hedersrelaterat" våld eskalerade var att kulturkritikerna vägrade att se detta som något kulturellt eftersom han menade att det fanns en rädsla för att detta skulle utnyttjas av främlingsfientliga som till exempel Sverigedemokraterna. Kulturförespråkarnas teorier om att problemet kan förklaras med hänvisning till människors kultur, ansågs av kulturkritikerna vara i samklang med Sverigedemokraternas propaganda om kulturella olikheter för att skilja människor åt.¹⁸ Förut var ras ett sätt att urskilja människor,

¹⁵ Ibid. s. 37 f.

¹⁶ Simon Ekström, *Hedersmorden och orden – berättelser om kultur, kritik och skillnad* (Göteborg; Stockholm 2009), s. 14.

¹⁷ Stig Larsson, Cecilia Englund red. i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* (Stockholm, 2004), s. 99-119.

¹⁸ Stieg Larsson "Svenskt och osvenskt våld", i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Stieg Larsson, Cecilia Englund (Stockholm, 2004), s. 109.

medan vi idag har fått en förskjutning till det kulturella som främlingsfientliga rörelser utnyttjar i sin propaganda, där de vill förstärka intrycket av skillnader mellan ”vi” och ”dem”.¹⁹

Kulturanthropologen Mikael Kurkiala som Ekström tar upp som en omnämnd person när det gäller kulturförespråkarna menar i boken *I varje trumslag jordens puls* att ”hedersmord” har en annan tolkningsmodell som skiljer mordet på Fadime från andra mord mot kvinnor. Han menar på att kön och sexualitet samspekar på ett annat sätt som därför skiljer det från andra mord, att kvinnans sexualitet har en koppling till det som representerar hennes heder. Kurkiala menar att det går att urskilja ett socialt regelverk vid ”hedersmord”, vilket innebär att det finns ett tryck av den nära omgivningen och som mördaren finner sitt stöd i.²⁰ Han skiljer på sättet att se på människans identitet i olika samhällen som han beskriver som antingen individorienterade eller grupporienterade. I individorienterade samhällen är människans identitet något individen på egen hand ska bygga och där ens rättigheter regleras av myndigheter och staten. Detta innebär att det inte är gruppen eller den sociala kategori som individen tillhör som ska tilldela rättigheterna och skyldigheterna. Däremot i grupporienterade samhällen är individen en viktig del i gruppen där dennes identitet utformas i samklang med släkten och platsen. Individen ses som en del i ett större sammanhang och där individen inte är en anonym person utan måste ta hänsyn till kollektivet. Den egna gruppens ära och skam representeras av individerna i detta kollektiv vilket innebär att en enda individ kan hota hela den sociala ordningen i gruppen. Kurkiala gör en jämförelse mellan en amputation av en kroppsdel när detta hotar kroppens överlevande och vissa grupporienterade samhällen när individen utgör ett stort hinder för gruppens överlevnad, vilket han menar legitimerar ”amputationen” av den individ som hotar den sociala ordningen.²¹

Mehrdad Darvishpour förespråkar ett intersektionalitetsperspektiv i boken *Migration och etnicitet* vid analys av konflikter inom invandrade familjer. Hon anser att detta intersektionalitetsperspektiv som tar fasta på hur olika maktordningar som till exempel genus, etnicitet, klass och sexualitet samspekar och korsar varandra bäst kan beskriva problemet kring ”hedersrelaterat” våld. Hon förnekar inte att det kan finnas vissa kulturella särdrag innehållande vissa normer och som ibland kan påverka relationen mellan de olika medlemmarna vid invandring, men samtidigt anser hon att det är en ensidig förklaring med tanke på att situationen kan se olika ut även för de som lever i samma kultur. Hon menar att vissa familjer inom en och samma kultur kan ha lättare för att smälta in, medan situationen kan se mer komplicerad ut och skapa motsättningar i andra familjer. Hon menar på att man måste studera de specifika omständigheterna kring dem som har invandrat istället för att endast utgå från att det finns kulturella skillnader mellan de som invandrat och Sverige. Detta är också en anledning till varför hon motsätter sig när man ger en förklaringen att det skulle finnas kulturella skillnader som går ut

¹⁹ Simon Ekström, *Hedersmorden och orden – berättelser om kultur, kritik och skillnad* (Göteborg; Stockholm 2009), s. 118.

²⁰ Mikael Kurkiala, *I varje trumslag jordens puls* (Stockholm, 2005), s. 186 ff.

²¹ Ibid. s. 218.

på att de invandrade familjer skulle ha en holistisk syn på familjen medan Sverige har en individualistisk syn. Denna beskrivning anser hon är inte helt felfri med tanke på just att det finns skilda förutsättningar för människor. Hon menar till exempel att familjelivet kan skilja sig mellan människor som bor i storstäder och de som bor på landet, vilket kan innebära att de i storstäderna är mera individualistiska. Hon tar också upp att klassfrågan är väsentligt för familjelivet och som innebär att familjer i de lägre klasserna har en sammanhållning som präglas av en mera kollektiv syn, där gruppens identitet är viktigare än individens. Hon menar att den socioekonomiska bakgrunden och attityderna kring familjen har en del i konflikthanteringen för de invandrade familjerna istället för att endast ta fasta på det kulturella.²²

Det finns också många kulturkritiker som anser att Kurkialas tolkningar av ”hedersrelaterat” våld är förenklat och drar en alldeles för skarp gräns i jämförelse med annat våld. Dessa menar att Kurkialas resonemang och tolkningsmodell bidrar till ett ”vi” och ”dem” tänkande. En av dem som är särskilt kritisk mot Kurkialas tolkningar är författaren och journalisten Stieg Larsson. I boken *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* menar han att även det ”svenska våldet” mot kvinnor är en stor del av vårt samhälle och undrar varför debatten endast kom att handla om huruvida mordet på Fadime Sahindal var kulturellt eller inte. Han menar på att medias bevakning skedde utifrån det svenska ”kulturmönstret”, vilket medförde rasistiska och etnocentriska föreställningar. Att ha ett etnocentriskt synsätt innebär att man ser sin egen kultur som det rätta, där man ser världen och bedömer andra kulturer utifrån den egna positionen och erfarenheten.²³

Larsson drar en parallell mellan mordet på Fadime med mordet på en ung svensk kvinna vid namnet Melissa Nordell, som även hon blev brutalt mördad men av hennes pojkvän för att hon ville bryta sig fri och lämna honom, liksom han menar att Fadime ville bryta sig fri från pappan. Larssons resonemang vilar på att vi inte på något sätt skulle vara förskonade från våld mot kvinnor utan tvärtom är det något som sker varje dag i vårt svenska samhälle. Han menar att fokusen i debatten hade förskjutits till att handla om de andras våld och hur detta våld ska förstås istället för att fokusera på mäns kontrollbehov och våld mot kvinnor överhuvudtaget då detta är ett utbredd problem.²⁴ Han frågar sig varför kulturanthropologer som Kurkiala endast talar om kulturella skäl när det gäller ”invandrarmän” och frågar sig hur man då ska förklara det våld som varje dag begås av ”svenska män” mot kvinnor. Larsson menar att den ”kulturanthropologiska” förklaringsmodellen gör att ”svenska män” tror sig vara fria från kvinnoförtryck där detta endast blir synonymt med de andras våld som förklaras vara kulturella impulser som invandrare för med sig till Sverige.²⁵

²² Mehrdad Darvishpour, ”Köns- och generationskonflikter inom invandrade familjer utifrån ett intersektionellt perspektiv”, i *Migration och etnicitet* red. Charles Westin (Lund, 2008), s. 363-372.

²³ Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/etnocentrism>, 2010-06-12.

²⁴ Stieg Larsson ”Svenskt och osvenskt våld”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Stieg Larsson, Cecilia Englund (Stockholm, 2004), s. 99-108.

²⁵ Ibid. s. 118.

Liknande resonemang tar Eva Reimers upp i boken *Olikhetens paradigm* där hennes analys av tidningar som rapporterade om Fadimes mord medförde att de befäste föreställningar om skillnader som innebär ett ”vi” och ”dem” tänkande. Hon menar att rapporteringen av mordet på Fadime framställer ”invandrare” som antingen förtryckare eller offer, där männen uppfattas som förtryckarna och kvinnorna som offer, där det skulle vara ursprunget från deras ”förtryckande kultur” och beskrivs som både geografiskt och tidsmässigt avlägsen. Hon menar att diskursen om hedersmord konstrueras på ett sätt som framställer invandrare som problemet, och genom att undvika att dra paralleller mellan mordet på Fadime och andra kvinnor som hotas och utsätts för övergrepp blir det till en fråga som handlar om deras radikala och främmande våld, och inte som en del av det svenska jämställda Sverige där det också förekommer brutalt våld mot kvinnor.²⁶

Kulturkritikern Masoud Kamali som är professor i socialt arbete tar upp att problemet med kulturmodellen är att den förutsätter att individen är en produkt av och förslavad under sin kultur. Han menar att denna tolkningsmodell då förutsätter att alla skulle handla på samma sätt eller visa samma egenskaper, vilket han tycker är alldeles förenklat och bygger på generaliseringar. Han beskriver verkligheten som mycket mer komplicerad än en förenklad kolonial modell som bara tillämpas på ”de andra”, som förutsätts ta andra kulturer med sig hit. Han frågar sig varför vi inte använder oss av samma resonemang när det gäller pedofilbrott när de allra flesta som begår dessa brott har svensk bakgrund, vilket han menar då skulle kunna vara samma sak som att säga att detta skulle vara en del av en svensk kultur. Han tycker att detta är lika grundlöst som att kulturalisera och generalisera andra kriminella handlingar som begås av ”de andra”.²⁷

I boken *Hedersmord – tusen år av hederskulturer* angrips hedersproblematiken från ett historiskt perspektiv. Här studerar författarna den nordiska historien för att hitta vissa likheter mellan dåtidens normer kring kvinnans sexualitet och dess heder, med den retorik om heder som fördes som mest intensivt efter mordet på Fadime. Författarna menar att den forskning som gjordes om 1600-, 1700- och 1800-talen kring kvinnornas ära och heder var att deras ära kretsade kring sexualiteten, men att det fanns en hel del skillnad i hur detta tog sig i uttryck jämfört med dagens debatt om ”hedersrelaterat” våld. Här menar man att kvinnan hade en större rörelsefrihet på grund av jordbruket som innebar att kvinnan oftast hamnade utanför familjen och dess kontroll. Vidare menar de att heder var något som kvinnan själv skulle förvalta. Synen på kyskheten innebar att kvinnan inte skulle ha utomäktenskapliga barn, vilket de menar många gånger medförde att kvinnan tog livet av sitt nyfödda barn. Detta var dock något som kvinnan gjorde på egen hand och utan omgivningens erkännande. Vidare tar man upp att det inte var familjen som straffade kvinnan om hon hade brustit i sedlighet, utan det var staten som hade det ansvaret och

²⁶ Eva Reimers ”En av vår tids martyrer”, i *Olikhetens paradigm – intersektionella perspektiv på ojämlikhetskapande*, red. Paulina de los Reyes m.fl. (Lund, 2005), s. 142-156.

²⁷ Masoud Kamali ”media, experter och rasism”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Stieg Larsson, Cecilia Englund (Stockholm, 2004), s. 21-33.

kunde då tilldöma straff i form av böter. Författaren menar alltså att det var statens uppgift att korrigera snedsteg vilket innebar att familjen inte behövde ta saken i egna händer, men samtidigt kunde många utomäktenskapliga gravida döttrar förskjutas av sin far.²⁸

När vi nu har tittat närmare på och studerar den debatt som har varit efter mordet på Fadime inser vi att det som har orsakat många upprörda känslor och som jag också anser är fullt förståeligt är inte själva ordet kultur, utan snarare hur detta ord har använts i rapporteringen av mordet. Det ligger absolut något i kulturkritikernas resonemang av att ordet kultur har använts i negativ bemärkelse och på ett sätt som leder till stereotyper, vilket bidrar till associationer om att alla ”invandrare” inom en viss grupp skulle uppvisa samma mönster, liksom man ibland förmedlar bilden av alla ”invandrare” som en och samma grupp.²⁹ Detta såg vi också tecken på efter mordet på Fadime där man på förhand förutsatte att alla kurder skulle agera likadant som Fadimes pappas och döda sin dotter eller rent av att ta till misshandel överhuvudtaget om de hade blivit försatta i liknande situation, eftersom de antogs förslavade under sin kultur.³⁰ Jag har svårt att tro att alla människor har en viss kultur som innebär att de skulle tänka och uppföra sig på samma sätt. Kulturkritikerna menar också att vi inte får blunda för andra orsaker än endast förklaringen kultur när människor går så långt att de tar till misshandel eller tar livet av en närstående liksom vi gör vid våldsfall begångna av män med svensk bakgrund.

Författaren Thomas Hylland Eriksen redogör för kulturbegreppet på ett förträffligt sätt i boken *Kulturterrorismen* där han menar att vi är låsta i våra tankar när vi tror att det finns något som rena och tydliga gränser, vilket han menar endast är föreställningar som vi själva har skapat. Han beskriver även kulturer som inte något enhetligt, utan överlappar varandra och visar på individuella variationer. Han tar upp vad människor förmodas integrera till när de flyttar till ett land och drar en parallell till Norge där han frågar sig vad det innebär i praktiken för dem som invandrat när de förväntas leva som norrmän. Han frågar sig vad detta då skulle kunna vara eftersom norrmän visar på stora variationer i sitt egna land och man kräver inte av dessa att de ska tycka och tänka på samma sätt, liksom han menar varför vi ska kräva detta av dem som invandrat. Det man kan utläsa i hans resonemang innebär inte att människor som flyttar till ett nytt land inte har samma skyldigheter som resten av befolkningen inför lagen, utan det han snarare syftar på är vi ska visa respekt för den individuella variation som finns i samhället³¹

Konsekvensen av ett fokus som endast tar fasta på kulturen kan alltså medföra att det skapar en bild av kulturer som något enhetliga och icke föränderliga för individer som antas ha en viss kultur. Med det sagt går det att hitta en anledning till varför kulturkritikerna motsätter sig

²⁸ Kenneth Johansson, *Hedersmord – tusen år av hederskulturer* red. Kenneth Johansson m.fl. (Lund, 2005), s. 196 ff.

²⁹ Stieg Larsson, Cecilia Englund red., *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* (Stockholm, 2004), s. 9-119.

³⁰ Ibid. s. 61 f.

³¹ Thomas Hylland Eriksen, *Kulturterrorismen* (Oslo, 1999), s. 59 ff.

användningen av ordet kultur eftersom den alltför ofta missbrukas på ett sätt som gör att vi blundar för andra möjliga orsaker till varför människor begår vissa brott. Forskning visar på att ibland kan sådant som segregering där det sker uppdelning mellan majoritetssamhället och ”de andra” medföra en positionering som är långt ifrån maktcentrat i samhället, vilket forskare menar kan få negativa konsekvenser efter att ha studerat vissa storstäder i Europa. Konsekvensen av segregeringen kan medföra en polarisering där klyftorna kan öka mellan majoritetssamhället och de som bor i segregerade områden. Detta menar forskare kan leda till en starkare politisk och religiös hållning där den religiösa tron kan få en starkare roll i de segregerade områden, och till följd av allt detta hamnar kvinnorna i kläm och missgynnas särskilt mycket. Uppdelningen menar forskarna gynnar de fundamentala och kvinnoförtryckande.³²

Integrationen kan också vara en annan faktor som jag anser är värd att studera när det gäller våld relaterat till heder eftersom många människor står utanför samhället och får inte möjlighet att stifta bekantskap med samhället och andra sorters människor på samma sätt som barnen då dessa går i skolan. Detta tror jag får den konsekvensen att en del föräldrar halkar efter då barnen genom skolan och sina vänner öppnar upp för omvärlden på ett helt annat sätt. Forskning visar att en etablering på arbetsmarkanden tar flera år för nyanlända och där det överhuvudtaget förekommer en utbredd diskriminering som innebär att det kan räcka med att en individ uppfattas ha ett negativt klingande namn oavsett om denne har samma kunskaper och erfarenheter som motsvarande svensk. Detta tror jag är en konsekvens av de stereotypa föreställningar som förmedlas till oss, liksom mordet på Fadime där kulturkritikerna menar att det bidrog till stereotypa föreställningar och en ensidig bild av kurder som grupp.³³ Fadime nämner själv i det tal som hon framförde i riksdagen att det har brustit från samhällets sida i integrationen när det gäller att göra hennes föräldrar mera delaktiga i det svenska samhället.³⁴ Kulturkritikerna menar också att det även kan vara socioekonomiska, psykiska skäl eller rent av bara svartsjuka som är den utlösande faktorer för att gå så långt till döda en närstående vare sig det handlar om ens egen dotter eller sin flickvän/hustru även för sådana som antas ha en viss kultur.

Det tragiska menar kulturkritiker är alltså inte själva ordet kultur då de själva använder sig av detta ord, utan de menar att den missbrukas på ett sätt som bidrar till skillnadsskapande i form av ”vi” och ”dem”, där ”de andras” våld förstoras upp och får för stora proportioner. Detta menar de bygger på missvisande föreställningar om ”de andra” när man endast fokuserar på och

³² Arne Ruth, *Mellan mångfald och rasism*, http://www.iochm.com/mag/iochm.com/dircode/docs/15_article_875.pdf, 2010-05-11, s. 9.

³³ Karin Attström, *Discrimination against native Swedes of immigrant origin in access to employment*, http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/070627/9893cdc9c86778d3a3e75e6d09ed17/ILO-diskriminering%20p%e5%20arbetsmarknaden.pdf, 2010-05-11, s. 1-49.

³⁴ Fadime Sahindal ”Tal i riksdagen”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Stieg Larsson, Cecilia Englund (Stockholm, 2004), s. 126.

förstorar upp det negativa vilket också blir ett sätt att skilja människor åt.³⁵ På den punkten anser jag att det absolut kan finnas en poäng i det kulturkritikerna för fram i sitt resonemang. Det räcker med att titta på mediebevakningen av Fadime och sättet hon begravdes på för att inse att ”de andras” våld blir föremål för något mycket större, alla kvinnors liv är väl minst lika värda och alla är lika modiga på sitt sätt och har det gemensamt att säkerligen ha fått utstå en hel del från en närstående innan de har dödats. Detta kan vi se tecken på inte bara i mediebevakningen av Fadime utan också om vi tittar närmare på allt annat nyhetsflöde som passerar oss dagligen, där vi ser att sådant som är förbehållet ”de andra” får extrema proportioner i negativ bemärkelse. Vare sig mediebevakningen handlar om de stora förorterna som ses som problemområden där media lyfter fram det mest extrema och negativa. Att vi sen ser människor i dessa förorter som motsätter sig medias närvaro när det väl inträffar något i förorten kan jag ha förståelse för, eftersom de har insett hur de framställs, som endast ett problemområde utan att ta tillvara på det positiva i dessa förorter.³⁶ Detta är bara ett av flera fall som bygger på ett ”vi” och ”dem” tänkande när det gäller medias rapporteringar, och man kan då fråga sig varför inte allt det positiva som finns inte får lika mycket plats.

Efter allt detta sagt kan vi ändå förmoda att det kan ligga något i kulturförespråkarnas resonemang om att det kan finnas regler och normer för vissa tjejer som är förknippat med något som männens heder och kvinnans sexualitet, där även mina intervjupersoner tillhör denna kategori kulturförepråkare. Även om intervjupersonerna tillhör kategorin kulturförespråkare så har de inte en entydig bild av enbart kulturen som enda förklaringsmodell, vilket jag har studerat närmare härnäst i den analys som har gjorts av deras utsagor. Jag har själv svårt och tro att kulturen styr våra handlingar på ett enhetligt sätt eftersom vi vet att vi uppvisar individuella variationer i en och samma familj, för att inte tala om i en och samma kultur, eller olika generationer emellan. Eftersom vi vet att kulturer ständigt utsätts för yttre påverkan och förändras i och med globaliseringens framfart så kan man fråga sig varför vissa familjer inom en och samma kultur tar till sig denna förändring bättre än andra, vilket jag anser att ett intersektionalitetsperspektiv som tar tillvara på hur genus, etnicitet, klass och sexualitet samspelar bättre än något annat kan belysa just detta.

Normer för kvinnans levnadssätt och sexualitet lever fortfarande kvar i hela världen där det enda som skiljer dem åt är hur detta tar sig i uttryck vare sig det är mellan olika samhällen, mellan landsbygd och storstad, eller till och med mellan olika familjer. Här tror jag att rättsväsendet spelar en stor roll för att komma till rätta med våld kopplat till sexualiteten oavsett samhälle. Rättsväsendet borde vara en plats som är fri från yttre påverkan som religiös tro och normer för hur kvinnan ska klä sig eller uppföra sig. Även i Sverige vet vi att det finns vissa normer som är

³⁵ Stieg Larsson & Cecilia Englund red., *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* (Stockholm, 2004), s. 109-119.

³⁶ Statens offentliga utredningar, *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige*, <http://www.regeringen.se/content/1/c6/04/61/88/bcbc2913.pdf>, 2010-05-12, s. 149 ff.

kopplade till kvinnans sexualitet som till exempel innebär att många kvinnor kan bli ifrågasatta vid våldtäktsfall på grund av dessa normer. Forskning visar att de allra flesta fallen läggs ner, vilket man menar kan ha en koppling till förelagda föreställningar och attityder som rör kvinnans beteende och där man menar att det behövs mer forskning för att utreda kvaliteten i hur brotten utreds.³⁷

I en tidskrift från *Nationella sekretariatet för genusforskning* kan man läsa om just det här om att stå lika inför lagen, där en studie visar på att faktorer som kön, klass och etnicitet kan avgöra en rättsprocess. Studien bygger på analys av tusentals förundersökningar och domar som visar på en strukturell diskriminering i dagens svenska rättsväsende trots att bilden av allas likhet inför lagen är djupt rotad. Man menar att detta beror på att juridiken ur ett historiskt perspektiv bygger kring att mannen är överordnad kvinnan och att makthavarna är överordnade de maktlösa i samhället. Med detta menas att normsystemet inom juridiken bygger på patriarkala värderingar då kvinnor inte tidigare hade inflytande i samhället och innebär att juridiken ses utifrån ett mansperspektiv, där männen är subjektet som kvinnorna måste förhålla sig till. Forskarna tar upp att vid våldtäkter är det vissa attityder och föreställningar som styr om det ska leda till åtal. Attityderna och föreställningarna bygger kring en schablonbild av hur den rätta förövaren och offret ska vara för att våldtäkten ska leda till åtal. Kvinnan ska passa in på bilden av att vara ett ”lämpligt” offer för att hon ska vara trovärdig, vilket innebär att hon ses som mer trovärdig om hon är nykter, välutbildad och inte haft någon tidigare kontakt med den åtalade. Är det däremot en tonårstjej som har klätt sig opassande, varit berusad och känner offret så blir hon mindre trovärdig. Skulle hon ännu värre vara narkoman, hemlös eller prostituerad saknar hon i princip någon trovärdighet alls. När det gäller våldtäktsmannen menar man vidare att förövarens sociala bakgrund också har betydelse för om han ses som mer eller mindre trovärdig. De tar upp att om förövaren är en missbrukande utslagen och arbetslös person som har invandrat från ett utomeuropeiskt land eller är sen tidigare kriminell så kan han räkna med att han riskerar åtal. Är han en person som har ett svenskt ursprung och är tidigare ostraffad samt har ett arbete riskerar han knappast rättegång om han anklagas för våldtäkt om situationen gör att han kan hävda kvinnans samtycke.³⁸

Rättsväsendet borde bygga på allas likhet inför lagen, och inte på föreställningar om hur det rätta offret och den rätta förövaren ska vara för att våldtäkter ska leda till åtal. Om vi nu särskilt riktar in oss på unga kvinnor i detta sammanhang, så ska väl hon kunna få klä sig hur hon vill, och borde också få roa sig på samma villkor som mannen utan att bli ifrågasatt när det väl händer något. Frågan är om inte lagen spelar en stor roll för att våldtäkter mot kvinnor ständigt sker med tanke på det föråldrande synen av hur kvinnan ska vara lever kvar, där rättsväsendet verkar ha stått still och inte ha hängt med i moderniseringen. Det är därför som jag anser att grunderna för

³⁷ Camilla Reuterswärd & Frida Lundström, *Granska nedlagda våldtäktsfall*, <http://www.unt.se/debatt/granska-nedlagda-valdtaktsfall-697347.aspx>, 2010-05-12.

³⁸ Lena Olson ”Likhet inför lagen?” i *Genus, aktuellt magasin från nationella sekretariatet för genusforskning* 2005:2, s. 14.

att ett samhälle ser ut som det gör gällande kvinnors utsatthet bäst kan förstås om man börjar med att komma åt rättsväsendet och bemötandet av kvinnorna både här i Sverige, och även i andra länders lagstiftning när det gäller att komma åt ”hedersrelaterat” våld.

För de allra flesta kvinnor oavsett bakgrund tror jag att det är mer som förenar dem än det som skiljer dem åt. Misshandel, mord eller sexuella övergrepp är en vardag för många kvinnor runt om i världen även om det kan ta sig i uttryck på olika sätt i olika samhällen och från fall till fall. Frågan är om det ändå inte finns ett universellt patriarkat som undergräver kvinnans rättigheter och friheten att agera utan att frukta för sitt liv vare sig det handlar om en kvinna som lever med en kontrollerande man som hon vill komma ifrån och forma sig det liv hon önskar, eller som i Fadimes fall att komma ifrån en kontrollerande pappa och forma sig det liv hon önskar. Med tanke på att vi inte kan blunda för en verklighet där kvinnor utsätts för kontroll och våld som en följd av ett patriarkat där mannens ses som överordnad kvinnan kan den enda skillnaden mellan kvinnorna vara hur starkt detta patriarkat är och hur stort utrymme den har i samhället och i dess lagstiftning, samt hur den tar sig i uttryck från fall till fall.

Analysen av intervjuerna

Ingång till analysen

Analysen som följer utgörs av kvalitativa intervjuer med tre kvinnor som jobbar mot ”hedersrelaterat” våld. Intervjuerna bygger på intervjupersonernas egna berättelser om våld relaterat till heder utifrån den erfarenhet som de har inom detta område. Det är alltså intervjupersonernas syn på ”hedersrelaterat” våld som har legat till grund i den första analysen. Det är utifrån den position som intervjupersonerna intar som denna typ av våld har förklarats, och innebär att det är ett sätt av flera att förklara och förstå det. Vi vet sen tidigare då jag i föregående stycke diskuterade synen på ”hedersrelaterat” våld, att alla akademiker och debattörer inte har enats i synen på det. Det som de inte har enats kring är om det är kulturen eller bara ett universellt patriarkat där mannen är normen som bäst kan få oss att förstå detta våld. De tre intervjupersoner som jag har valt har liknande syn på detta våld och där deras ställning mest är till som ett analytiskt hjälpmedel för att föra vidare diskussionen kring ”hedersrelaterat” våld.

Efter att intervjumaterialet transkriberats och analyserats har intressanta och liknande utsagor i intervjupersonernas resonemang kunnat urskiljas. Detta har bidragit till tre olika teman och citat har använts i en del fall för att stödja och utveckla analysen. Det första temat heter *Familjen som en del i ett större sammanhang*. I denna del följer vi de enskilda familjemedlemmarnas roll och hur dessa samspelar med varandra. Här analyseras den ställning som var och en av dessa familjemedlemmar intar i familjen utifrån de olika roller som dessa har tilldelade för dem. Deras roller har upprättats utifrån en norm kring hur en bra familj ska se ut och bete sig i sina roller för att få omgivningens erkännande. I denna del av analysen har dessa roller problematiserats och analyserats för att förstå vad som förväntas av de olika familjemedlemmarna för att behålla ett gott anseende. I det

andra temat som går under namnet *Förståelsen av det hedersrelaterade våldet* diskuteras vad detta våld innebär och hur det tar sig i uttryck. Här diskuteras och problematiseras även varför vissa familjer tar avstånd från det ”hedersrelaterade” våldet, medan situationen kan se värre ut i andra familjer. Här får vi ta del av flera faktorer som intervjupersonerna menar kan spela roll i förståelsen av våldet. Tredje och sista temat heter *Brister i att hantera problemet*, som tar upp samhällets roll för att komma tillrätta med detta våld. I denna sista del diskuteras samhällets bemötande av barn med svensk bakgrund samt barn med invandrar bakgrund.

Presentation av intervjupersoner

Jasmin

Den första intervjupersonen är en kvinna som jag har valt att kalla Jasmine i denna studie. Hon startade och jobbar i en organisation som bara jobbar med ”hedersrelaterat” våld. Enligt henne har hon själv upplevt ”hedersrelaterat” våld och vet vad det handlar om. Detta menar hon bidrog till att hon kom att starta denna organisation för att hjälpa andra som går igenom det hon själv har varit med om. Organisationen finns i Stockholm och hon beskriver att tanken bakom denna organisation var att uppmärksamma de som blir utsatta för denna typ av våld och hjälpa till att förebygga problemet. Organisationen jobbar direkt med flickorna där de stödjer och hjälper dem, samt förmedlar deras kontakter vidare när det behövs till sociala myndigheter, polisen, skolan, advokater och även föräldrarna när det finns ett behov av det. De har inte permanenta skyddade boendeverksamhet men hon beskriver att det finns stödfamiljer runt om i landet som hjälper till att gömma flickorna i upp till tre veckor i akuta fall tills de kommer i kontakt med socialen för att ta över ansvaret. Förutom det håller de olika manifestationer, seminarier och debatter där de debatterar med olika samhällsdebattörer, med olika ministrar, med olika riksdagsledamöter och med olika myndigheter. De har även ordnat internationella konferenser och har lett olika utbildningsdagar bland annat för olika myndighetspersonal runt om i Sverige. De samarbetar även med andra organisationer och försöker bilda opinion.

Sandra

Den andra intervjupersonen är också en kvinna och jag har valt att kalla henne för Sandra. Hon jobbade först som barnskötare i 14 år och har en sådan utbildning, sedan kom hon att utbilda sig till socialarbetare och socialpedagog. Hon har jobbat som socialsekreterare sedan 1990 och under 2004 blev hon erbjuden att jobba som projektledare i Skåne för att jobba mot ”hedersrelaterat” våld och bygga upp skyddat boende i Skåne. Idag jobbar hon däremot som egen företagare i Stockholm och där hon jobbar med handledning, utbildning och konsultation kring ”hedersrelaterat” våld, hon handleder personal som jobbar med utsatta unga kvinnor. Hon har även startat ett nätverk mot ”hedersrelaterat” våld tillsammans med den tredje och sista intervjupersonen som jag strax kommer att presentera. Nätverket är ett opinionsbildande och kunskapsspridande nätverk, där flera organisationer och föreningar är engagerade tillsammans.

Även alla riksdagspartierna med riksdagsledamöter och kommunalpolitiker är representerade. Nätverket är också internationellt med deltagare från alla kontinenter förutom Australien.

Anna

Den sista intervjupersonen är även hon en kvinna som jag har valt att kalla Anna. Hon har suttit i kommunfullmäktige i Stockholmsstad sedan 1994 där hon har suttit i olika nämnder, stadsdelsnämnden och utbildningsnämnden framförallt. Hon jobbar även halvtid på en enhet som förskolelärare. Det var i samband med när Pela Atroshi mördades 1999 som hon beskriver att hon kom att jobba mycket mot ”hedersrelaterat” våld. Pela var en ung kvinna som även hon, innan fallet med Fadime, hade mördats av familjemedlemmar då hon ansågs ha dragit skam över sin familj. Anledningen till att intervjupersonen kom att engagera sig i denna fråga är för att hon ansåg att ärendet inte sköttes väl och att Pela inte fick hjälp trots att hon bad om hjälp flera gånger. Att hennes rop på hjälp inte togs på allvar, där man trodde att det var ett vanligt tonårsuppror och att Pela bara ville flytta hemifrån. Anna påpekar att hon även har jobbat mycket med frågan om ”hedersrelaterat” våld politiskt. Utöver det så är hon med i samma nätverk som Sandra där de jobbar mot denna typ av våld.

Såhär långt har vi i grova drag kunnat urskilja två grupper i debatten kring ”hedersrelaterat” våld. Dessa grupper har indelats som antingen kulturförespråkare eller kulturkritiker. Den här indelningen är en förenkling eftersom de ståndpunkter som vissa akademiker, debattörer och andra har inom respektive grupp inte alltid har varit enhetliga. Intervjupersonerna kan sägas tillhöra gruppen kulturförespråkare, men där de inte ser problemet som endast ett uttryck för något kulturellt, utan menar att det även kan finnas andra förklaringar. Detta kommer vi att kunna urskilja i följande analys av intervjupersonernas kunskap om och erfarenhet av ”hedersrelaterat” våld. Det är även här viktigt och påpeka att då intervjupersonen Jasmine säger sig ha utsatts för ”hedersrelaterat” våld, så kan det också medföra att hon då kan präglas av sina egna erfarenheter av detta våld. Hennes erfarenheter innebär inte automatiskt att våldet tar sig i uttryck på precis samma sätt som för andra som utsätts för den här typen av våld.

Familjen som en del i ett större sammanhang

Informanterna ger en beskrivning av heder och "hedersrelaterat" våld som något mycket komplext på många sätt och vis. Enligt informanterna kan det röra sig om antingen psykisk eller fysisk våld eller både och för att kontrollera flickans sexualitet. De menar att detta kan ta sig i uttryck på många olika sätt beroende på hur pass mycket vissa normer och värderingar som familjen växer upp med lever kvar. Det kan alltså förekomma olika grader av kontrollering i olika familjer. En del av problemet menar informanterna kan vara att vissa unga kvinnor inte fritt får bestämma över sina egna kroppar och liv, utan måste ta hänsyn till familjen, vilket bland annat kan innebära att kvinnans sexualitet är mycket viktig för familjens anseende och i en del fall där hedersproblematiken beskrivs som mycket stark förväntas den unga kvinnan inte välja sin livspartner helt fritt. Enligt informanterna kan även killar utsättas för "hedersrelaterat" våld i vissa enstaka fall. I de fall där killar blir utsatta beskrivs det vara vanligast i de länder som har ett starkt förtryck kopplat till heder.

Forskare som bland annat Mehrdad Darvishpour förespråkar ett intersektionalitetsperspektiv vid analys av hedersproblematiken, eftersom hon menar att ordet "hedersrelaterat" våld är problematiskt med tanke på det inte riktigt går att få grepp om vad det egentligen innebär med tanke på dess komplexitet och kan betyda olika för olika individer. Med detta menar hon att sättet man beskriver och tolkar "hedersrelaterat" våld medför en alltför deterministisk syn på detta våld, där man tror att individerna i en viss kultur skulle uppvisa samma mönster. Hon menar att kulturen inte styr människan, utan inom en och samma kultur finns även värderingar som är individuella och där man istället för att tala om "hedersvåld" och kulturen som om det vore något enhetligt, istället borde uppmärksamma att det även finns grupper med subkulturer och motkulturer och som forskare alltmer har kommit att inse och betona. Detta istället för att beskriva verkligheten och kulturen som det vore något enhetligt, där människor antas ha samma värderingar. Hon menar att i och med globaliseringen har kulturen kommit att skiljas från sitt geografiska ursprung där människor genom interaktion med varandra har kommit att påverkas av varandra, vilket innebär att attityder och värderingar formas om och utmanas alltmer.³⁹ Globaliseringens betydelse kan även kopplas till kvinnornas roll tidigare i Sverige i jämförelse med idag, även om det finns vissa förelagda föreställningar som fortfarande har överlevt.

Enligt informanterna är männen starkast bärare av "hedersrelaterat" våld och majoriteten av dem som begår denna typ av våld är män, men även kvinnorna anses inta en stor roll i problemet. Det beskrivs att kvinnorna kan inta rollen som både offer och förövare då det förväntas av dem att de ska uppfostra flickorna på rätt sätt enligt utifrån "hedersnormen" för att de ska uppfattas som bra mammor av släkten och omgivningen. Här menar informanterna att man måste förstå att det kan finnas ett starkt tryck mot att mamman ska uppfostra flickorna i enlighet med släktens och

³⁹ Mehrdad Darvishpour "Invandrarflickor som fyrdubbelt förtryckta", i *Bortom stereotyperna? Invandrare och integration i Danmark och Sverige* red. Ulf Hedetoft, Bo Petersson, & Lina Sturfelt (Halmstad, 2006), s. 181 f.

omgivningens krav för att uppfattas som en bra mamma. Även hon måste se till att kontrollera flickans liv och begränsa den, men även om det kan finnas en viss press på mammorna att uppfostra flickorna enligt vissa normer, menar de också att det finns många mammor som ser det här som ett helt naturligt sätt att uppfostra dem på. Det kan också vara de som är mest drivande i vissa fall. Informanterna menar att mammornas egen uppfostran bidrar många gånger till att de för det vidare till barnen och att barnen måste lära sig att acceptera det, för att mammorna kan uppfatta det som att de har offrat deras liv för sina barn och då måste de också rätta sig efter det som förväntas av dem.

Jasmine:

Enligt erfarenhet från min egen mamma, min pappa var aldrig våldsam utöver, men min mamma var den värsta traditionella kvinnan. Hon tänkte och tyckte att gud säger så, omgivningen säger så, släkten säger så och vi är kvinnor. Min mormor har levt på det sättet, hon var mycket mer tradition och kyskhets åsiktsbärare än vad min pappa var

Det förväntas av dem att de ska vara... det som förväntas av mammorna är att de ska vara den bästa mamman för att kunna uppfostra en flicka på ett rätt sätt för att begränsa flickan, för att inte flickan ska bli en hora inom parentes, ska utvecklas till en fri tjej. Så det förväntas att de ska vara... att i deras roll att de ska uppfostra barnet på det sättet, att det skiljer sig från killarna, det förväntas av dem.

Exemplen ovan visar på den komplexitet som döljer sig i mammans roll som uppfostrare och bärare av de kyskhetsankar som kretsar kring kvinnans sätt att leva. Jasmynes egen erfarenhet av sina föräldrar är att mamman till och med kan vara en starkare bärare av det här sättet att tänka. Informanterna beskriver det som att mamman måste också ändra sitt sätt att tänka och bryta med det här tankemönstret, där detta inte alltid enbart gäller männen. Stefan Koch beskriver mammans roll i boken *Från tvångsäktenskap till balkongmord* att hon ses som den självklara uppfostraren och det förväntas att hon ska överföra familjens och omgivningens värderingar till barnen. Om en flicka inte rättar sig efter "hedersnormen" medför det att mamman ses som en misslyckad mamma, som inte kunde uppfostra sin dotter rätt. Koch menar att "hedersnormen" använder sig av kvinnorna som i slutändan tjänar patriarkalismen.⁴⁰

Diana Mulinari & Anders Neergard tar upp i boken *Framtiden i samtiden* att invandrade kvinnor framställs alltför ofta som förstryckta, traditionella och passiva medan svenska kvinnor beskrivs som mer jämställda och moderna. De menar att genom media framställs den invandrade kvinnan som en förtryckt stackare som behöver räddas, vilket de menar bygger på homogena och

⁴⁰ Stefan Koch, *Från tvångsäktenskap till balkongmord* (Stockholm, 2008), s. 43.

rasistiska bilder som förmedlas till oss.⁴¹ Nora Räthzel har i boken *Feministiska interventioner* lyft fram en studie som hon gjorde tillsammans med tyska kvinnor och turkiska kvinnor. Syftet med studien var att se vilka uppfattningar tyska kvinnor har om turkiska kvinnor och tvärtom hur turkiska kvinnor ser på tyska kvinnor. Hon ville undersöka vilken påverkan media och samhällsstrukturen hade i stort när det gäller att konstruera hur kvinnorna uppfattar den andre.⁴² Det hon också kommer fram till är att turkiska kvinnor uppfattades av de tyska kvinnorna som passiva offer och förknippades med det förmoderna.⁴³ Räthzel menar att denna konstruktion av den andre skedde utifrån varandras motsatser som passivitet – aktivitet och individualitet – kollektivitet, där de turkiska kvinnorna fick tillsammans med de invandrade männen utgöra gruppen passiva och kollektiva.⁴⁴ Genom denna studie av hur man beskriver och uppfattar varandra kan man se hur framställningen av invandrade kvinnor genom media och samhället också medför stereotypa föreställningar av hur dessa kvinnor uppfattas, som kuvade och förtryckta utan att ta hänsyn till deras olika variationer. Enligt författarna Kerstin Sandell & Diana Mulinari är därför intersektionalitet ett användbart begrepp för att komma ifrån den maktförskjutning som gör ojämlikheten till något naturligt, där makten och ojämlikheten är osynlig och felrepresenterad i vetenskapen och även inom genusvetenskapen.⁴⁵

Informanterna tar även upp generationsfrågan som en viktig del i våld relaterat till heder, eftersom de menar att det här överförs från en generation till en annan då kvinnorna genom sin uppfostran av barnen kan vara med och bidra till att ”hedersnormen” upprätthålls. Som vi dock kan se i föregående citat av Jasmine behöver mamman inte alltid inneha offerrollen, utan vissa mammor kan tycka att det här är helt naturligt sätt att uppfostra barnen. Som vi såg i Jasmynes fall beskrev hon till och med sin egen mamma som starkare bärare av de kyskhetstankar som kretsar kring flickan. Dock menar informanterna att den manliga skaran har huvudansvaret i familjen för att upprätthålla hedern och där bröderna i familjen förväntas att se efter sina systrar så att systrarna håller sig inom ramen för vad som är accepterat. Det beskrivs att för bröderna kan det handla om att hålla uppsikt på sina systrar och även vara kontrollerande när det behövs och då ”hedersnormen” beskrivs vara stark. Det sättet att tänka och handla förs alltså över till barnen, där informanterna menar att flickors uppfostran skiljer sig från pojkarnas.

I sin studie av skolpersonalens uppfattning av ”hedersrelaterat” våld, beskriver Sabine Gruber i boken *I skolans vilja att åtgärda ”hedersrelaterat våld”: etnicitet, kön och våld*, att flickorna i en så kallad

⁴¹ Diana Mulinari & Anders Neergård ”Syster du är ju annorlunda” i *Framtiden i samtiden – könsrelationer i förändring i Sverige och omvärlden* red. Christina Florin & Christina Bergqvist (Stockholm, 2004), s. 212 ff.

⁴² Nora Räthzel ”Kön och rasism i diskurser”, i *Feministiska interventioner – berättelser om och från en annan värld* red. Kerstin Sandell & Diana Mulinari (Stockholm, 2006), s. 334.

⁴³ Ibid. s. 337-343.

⁴⁴ Ibid. s. 346.

⁴⁵ Kerstin Sandell & Diana Mulinari ”Feministiska reflektioner över kön som kategori”, i *Feministiska interventioner – berättelser om och från en annan värld* red. Kerstin Sandell & Diana Mulinari (Stockholm, 2006), s. 141.

”hederskultur” till skillnad från pojkarna bemöts med en större sympati och ses som ”svaga” och i behov av skolpersonalens stöd. Flickorna uppfattades också av skolpersonalen som de med störst förändringsbenägenhet, där föräldragenerationen sågs som den förlorade generationen och pojkarna som en viktig del i upprätthållandet av ”hederskulturen” till följd av hur de förväntas vara i sin roll.⁴⁶

Det framgår även av informanterna att det är extra viktigt att fokusera på den unga generationen just för att de inte ska föra vidare detta sätt att tänka. Informanterna påpekar att det finns en hel del organisationer som fokuserar på just de unga killarna och jobbar med dem för att ändra inställning och bryta sig från det som de själva har växt upp med, att de ska vara kontrollerande när det gäller flickors och unga kvinnors liv. Att killarna i familjen fostras till att även dem kontrollera flickorna medför att det finns ett tryck även på dem för att inte uppfattas som veklingar eller inte som riktiga män av omgivningen. Jasmine ger följande beskrivning av situationen för killarnas roll i familjen.

Jasmine:

Jo alltså att försöka ändra attityden hos männen är ju viktigt, men däremot generationen är ju väldigt viktigt, att försöka och fokusera på en generation som är värt att göra det. Jag tror inte att man kan påverka en 60 årig man som har fötts, levt under kvinnoförtryckande system och lagar under hela sitt liv och har bara umgåtts med religiösa. Jag tror inte att det är värt att fokusera på dem, jag tror att det är kört, men däremot unga killar som är både utsatta eller faktiskt känner sig tvungna och bli förövare, det är dem som man ska... den yngre generationen ska man fokusera på. Sharafs hjältar är ett exempel på det, Abbas bröder är ett exempel på det. De unga killarna som söker stöd och råd för att kunna klara sig från släktens, klanens, familjens förväntan och press på dem. Att de måste ha en hård roll, att de måste ha en våldsam roll, att de måste ha en kontrollant roll i familjen. Det är de unga killar som man ska försöka nå för att kunna påverka attityden hos dem

Exemplet ovan illustrerar den roll som killarna förväntas att ha, att de måste vara hårda och ibland ta till våld för att markera var de står när det gäller att styra och begränsa flickans liv. Även om de har en press på sig att leva upp till familjens förväntan så menar informanterna att det inte är samma slags press som flickorna har i familjen, där det finns en ständig oro och rädsla som kretsar kring flickan för att inte kunna leva upp till familjens normer och värderingar.

Darvishpour tar upp att generationskonflikter där det finns kulturella skillnader mellan den yngre och äldre generationen kan i ibland vara mera omfattande än uppfattningen att kulturen skulle vara homogen. Hon menar att generationskonflikter inte är något undantag även för dem som har en hedersproblematik, där generationskonflikterna uppstår till följd av ungdomarnas

⁴⁶ Sabine Gruber, *I skolans vilja att åtgärda ”hedersrelaterat” våld: etnicitet, kön och våld* (Linköping, 2007), s. 60.

frigörelseprocess. Hon menar vidare att ungdomarna har bättre förutsättningar än sina föräldrar att påskynda en integrationsprocess, vilket också kan medföra att konflikter mellan barn och föräldrar i överlag, kan vara ännu mer intensifierade i invandrarfamiljer som en följd av barnens frigörelseprocess.⁴⁷

Jag tror att detta med frigörelseprocessen kan hänga samman med hur nära kontakten med samhället är, där barnen genom skolan öppnar upp för omvärlden och dess variationer, vilket medför att de kan uppfatta den på ett annat sätt än föräldrarna. Detta med att inte öppna upp för människors variationer kan även tillämpas på de föräldrar med svensk bakgrund som har ytterst begränsad eller ingen kontakt alls med människor som har en utländsk bakgrund. Det kan då medföra att den okunskapen istället bygger på negativa stereotypa föreställningar som förmedlas till oss, där de andra ses som en homogen grupp utan hänsyn till dess variationer. Barnen tror jag har lättare att uppfatta omvärlden med dess olika nyanser, eftersom de har växt in i den mångfald av människor som idag representerar Sverige. Gruber lyfter även fram just detta i sin studie, där hon menar att skolpersonalens begränsade kunskap om andra människor och våld kopplat till heder också medförde att deras tankesätt blev för ensidig, där deras föreställningar styrde deras handlingar, vilket kan kopplas samman med den stereotypa bild av att de flickor som har en utländsk bakgrund förväntas av skolpersonalen vara svaga och förtryckta.⁴⁸

Informanten Anna ger en beskrivning av hur släkttrycket kan se ut för vissa och som bidrar till att hela släkten finns med i bilden för att upprätthålla flickans heder. När jag frågar Anna om varför det är svårt för familjen att bryta sig loss från deras tankemönster så ger hon följande svar som skildrar varför det kan vara väldigt svårt många gånger.

Anna:

Ja jag tror... bland annat så tror jag för att det är så ingrovt. De har alla växt upp med det, deras mamma och pappa har växt upp med det, alla. Så det har gått från generation efter generation efter generation. Det vet man ju att det är svårt att bryta med gamla mönster, och sen är det ju också det att släktens tryck slår så hårt. Det är som någon flicka sa, vad ska jag göra, jag kan ju inte ta vägen någonstans i hela världen för släkten finns ju överallt. Och när det gällde Pelas fall så var det faktiskt hennes farfar som bodde i Australien som dirigerade vad som skulle ske med henne, så på det sättet är det ju jättesvårt att som mamma och pappa att verkligen bryta med det här.

Genom detta exempel kan vi få oss en förståelse för släktens påverkan i familjen. Hela släktskaran spelar en minst lika betydande roll som föräldrarna när det gäller en flickas liv och att

⁴⁷ Mehrdad Darvishpour ”invandrarflickor som fyrdubbelt förtryckta”, i *Bortom stereotyperna? Invandrare och integration i Danmark och Sverige* red. Ulf Hedetoft, Bo Petersson, Lina Sturfelt (Halmstad, 2006), s. 190 f.

⁴⁸ Sabine Gruber, *I skolans vilja att åtgärda "hedersrelaterat" våld: etnicitet, kön och våld* (Linköping, 2007), s. 37 ff.

upprätthålla hedern. Slakten behöver alltså inte befinna sig på plats för att utöva "hedersvåldet" enligt informanterna, utan kan till och med befinna sig i ett annat land och fortfarande planera vad som ska ske med flickan eller den unga kvinnan. Även Anna lyfter fram generationsfrågan som ett problem som medför att "hedersvåldet" håller sig starkt och bidrar till att det ses som något naturligt och blir svårt att ifrågasätta och bryta sig loss från. Detta är också anledningen till det som informanterna menar med att man ska fokusera på den yngre generationen för att ändra deras attityd och inställning så att de inte ska föra det vidare till nästkommande generation.

Förståelsen av "hedersrelaterat" våld

Något som är viktigt att uppmärksamma när informanterna pratar om "hedersrelaterat" våld är att det inte alls behöver förekomma fysiskt våld mot flickan, utan kan även handla om det liv som flickan eller den unga kvinnan lever i. De menar att oftast brukar man uppmärksamma själva våldet och "hedersmord" som utövas mot flickor och i vissa fall även killar, men det som får mindre uppmärksamhet är "hedersrelaterat liv" och är den situation som beskrivs vara vanligast och som de menar oftast hamnar i skymundan. Informanterna menar att det ses av samhället som ett vanligt liv att leva när man kommer från en den här "kulturen" och bidrar till att det inte uppfattas som något märkvärdigt, men de menar att just att leva ett "hedersrelaterat liv" kan vara minst lika mycket påfrestande och jobbigt som att utsättas för själva fysiska våldet. Det kan handla om att flickan inte får röra sig efter skolan och får inte umgås med vilka hon vill, eller att hon inte får delta i vissa lektioner i skolan. Informanterna menar att det finns mycket som begränsar flickor och unga kvinnor från att leva ett liv som innebär samma rättigheter som andra flickor i de fall då hedersproblematiken är stark. Paulina de los Reyes tar upp i boken *Patriarkala enklaver eller ingenmansland?* liknande resonemang där hon menar att en alltför stor fokusering på s.k. "hedersmord" kan innebära att man missar andra former av våld och som då inte tas på allvar. Hon menar vidare att en ensidig bild på "hedersmord" även kan medföra att problemet kulturaliseras och där det bidrar till en förenkling av verkligheten.⁴⁹ Informanten Jasmine ger följande beskrivning av det psykiska våldet och "hedersrelaterat liv".

Jasmine:

Vi pratar ju väldigt mycket om hedersrelaterat våld och hedersmord. Vi pratar inte om hedersrelaterat liv till exempel, eller i själva hedersrelaterade våldet, psykisk våld pratar vi inte så mycket. Det är fysiska våldet, alltså övrigt i samhället pratar man väldigt mycket om fysiskt våld men när det gäller psykiskt våld så pratar vi väldigt lite om. Och just psykiskt våld, uppfostran, nedvärdering, att du inte är lika värd som en kille, att du är inte lika värd som dina bröder. Att utrymme för dig är mycket begränsad, att du inte får bete dig som killar, att du får ju hotbilden hela tiden, att om du inte lyder så kommer du att bli mördad, då kommer du att bli utsatt för våld.

⁴⁹ Paulina de los Reyes, *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige* (Norrköping, 2003), s. 36.

Det är även viktigt att påpeka att det som Jasmine redogör för i ovanstående citat är det värsta som kan hända om flickan inte lyder och är mer som en hotbild för att begränsa flickan. Det beskrivs av informanterna att inte alla som lever med det här problemet i Sverige går så långt att de mördar sitt barn eller ens tar till våld. Informanterna lyfter fram att del familjer tar direkt avstånd från detta medan det finns familjer där det här problemet sägs ha förstärkts när de flyttar till Sverige. Här menar de kan integrationen i det nya landet ha en stor betydelse för hur pass hårt hållna familjerna är. Segregering beskrivs som ett problem som inte gynnar familjens inställning till att bryta sig loss från det här sättet att tänka. Jasmine ger följande beskrivning av segregationen.

Jasmine:

Alltså när man... det handlar ju om... i den bilden handlar det ju om segregationspolitik. Att man har försökt integrera invandrare inom invandragänget, så att man har försökt att göra en klar åtskillnad i detta. Man har segregerat för att integrera dem så att man kommer till de normer och värderingar som man själv rymt ifrån. Att man blir mer påverkad av omgivningen, att man blir ju mer kontrollerad av omgivningen. Så då blir det på det sättet, att det inte är lämpligt för unga tjejer och kvinnor att ta steget och befria sig, det är svårare för dem ja.

Ovanstående exempel visar på varför det många gånger blir svårare för flickor och unga kvinnor att bryta sig loss när familjen är segregerade. Eva Reimers analys av hur mediebilderna kring Fadimes död konstruerades menar hon bidrog till motsättningar, där vissa som förespråkade kulturen menade att tillvaron skulle inte vara hotfull ju ”svenskare” människor blev. Vilket kulturkritikerna inte håller med om eftersom de anser att även i Sverige är våld mot kvinnor en del av det svenska samhället. Reimers menar att man kunde urskilja tre linjer i debatten, den första beskriver integrationen i form av strukturell diskriminering som ett problem, den andra linjen beskrev segregationen som en del i problemet, och den sista menade att invandraren själv bär ansvaret för att integreras.⁵⁰ Darvishpour menar att de som är segregerade och arbetslösa saknar en bra fungerande kontakt med samhället, och blir därför beroende av sina barn eftersom barnen har lättare för att anpassa sig. Detta menar hon bidrar till att föräldrar som står utanför samhället många gånger kan känna sig maktlösa, vilket hon menar kan medföra en ökad känsla av kulturkrock och där konflikter och spänningar mellan barnen och föräldrarna kan uppstå och intensifieras.⁵¹

Informanterna menar däremot att ens sociala bakgrund inte har någon betydelse för att upprätthålla hedern och utöva hedersvåld. De menar att det kan vara lågutbildade som

⁵⁰ Eva Reimers ”En av vår tids martyrer”, i *Olikhetens paradigm – intersektionella perspektiv på ojämlikhetsskapande*, red. Paulina de los Reyes m.fl. (Lund, 2005), s. 150 ff.

⁵¹ Mehrdad Darvishpour ”Köns- och generationskonflikter inom invandrade familjer – utifrån ett intersektionellt perspektiv”, i *Migration och etnicitet – perspektiv på ett mångkulturellt Sverige* (Lund, 2008), s. 386 f.

högutbildade familjer som utövar det här. Informanterna beskriver problemet utifrån att det kan förklaras med religion, kultur och tradition och inte vilken social bakgrund någon har. Här kan vi skymta liknande ståndpunkt som författaren Kurkiala, men han talar enbart om kulturens betydelse när det gäller att förklara "hedersvåld".⁵² Simon Ekströms analys av debatten kring mordet på Fadime pekar även på detta, att ibland kan liknande resonemang urskiljas men där det även förekommer vissa variationer som med till exempel Kurkiala och informanterna när de lyfter fram kulturen.⁵³ Ekström menar vidare att ordet kultur kom att bli ett mycket laddat ord i debatten och som uppfattades inom ett negativt ramverk, som förknippades med splittring och isärhållande av människor. De som var emot att förklara händelsen kring Fadime i termer av kultur menade på att ordet byggde på en maktutövning av majoritetssamhället som bidrog till ett skillnadsskapande.⁵⁴

Paulina de los Reyes tar upp i boken *Maktens olika förklädnader – kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*, att isärhållandet "invandrare" och "svenskar" har kommit att ses som något naturligt, där hon menar att den historiska forskningen borde undersöka anledningen till varför detta konstrueras och upprätthålls. Hon riktar kritik till hur kvinno- och genushistoriska forskningen konstruerar etnicitet då hon menar att de skapar en institutionaliserad bild där invandrare ses som ett kulturellt problem. Denna linje menar hon genomsyrar hela samhället där man ser "invandrare" och särskilt "invandrarkvinnor" som ett problem. Hon menar vidare att det är en diskurs som kopplar samman etnicitet och invandrarskap med utanförskap och marginalisering, att bilden som förmedlas av de med invandrar bakgrund bidrar till att dessa individer ses som något avvikande och annorlunda. Hon tar även upp språkbruket som något viktigt som när man till exempel talar i termer av "kulturellt avstånd", vilket hon menar markerar olikheter samt bidrar till ett underläge för dessa individer i det svenska samhället. Hon menar att det är en sorts maktutövning när forskningen definierar andra genom svenskheten och jämställdhet där det svenska utmålas som normen och som människor med andra etniciteter får förhålla sig till i forskningen.⁵⁵

Detta är också anledningen till att intersektionalitetsperspektivet har växt fram på senare tid och som är ett ganska nytt genusvetenskapligt begrepp som används istället för ett ensidigt fokus på kön, som bidrar till att vi ser olika grupperns levnadsvillkor isolerade från varandra utan beröringspunkter. Därför har intersektionalitet kommit att bli ett bra begrepp att använda sig av för att förstå hur olika samhälliga maktordningar så som bland annat genus, etnicitet, klass, sexualitet samverkar med varandra för att kunna förstå ett visst fenomen bättre. Begreppet

⁵² Mikael Kurkiala, *I varje trumslag jordens puls* (Stockholm, 2005)

⁵³ Simon Ekström, *Hedersmorden och orden – berättelser om kultur, kritik och skillnad* (Göteborg; Stockholm 2009)

⁵⁴ Ibid. s. 227 f.

⁵⁵ Paulina de los Reyes "Det problematiska systerskapet. Om svenskhet och invandrarskap inom svensk genushistorisk forskning", i *Maktens (o)lika förklädnader – kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige* (Stockholm, 2005), s. 42 ff.

beskrivs som ett bra redskap för att få en större förståelse i en alltmer föränderlig värld i och med globaliseringen samt migrationen, och även då vi idag bland annat har fått förändrade genusrelationer och livsstilar.⁵⁶

Informanternas egen syn av ”hedersrelaterat” våld är att kulturen samverkar med religionen och är något som de menar förekommer i olika religioner, men störst sägs den vara inom islam. Detta menar de har att göra med att det handlar om diktaturer där religionen har en stor makt i landet. De menar att ”hedersrelaterat” våld kan ha en stark koppling till religionen. Att om religionens inflytande i landet och inom politiken är stark, så kan religionen ha den rollen att den kan förstärka ”hedersrelaterat” våld. Även hos romer beskrivs ”hedersrelaterade” problem vara utbrett, men som informanterna menar att det inte talas mycket om. Många av de unga som kommit i kontakt med informanterna beskrivs vara många gånger mycket troende, men att de inte vill att religionen ska vara påtvingad, där andra ska säga hur en människa ska vara och leva sitt liv. Det beskrivs att religionen alltså inte behöver vara något negativt för dessa individer om de fick möjlighet att följa den på sitt eget sätt.

Sandra:

Det är okej för att det handlar om politiskt, det är religionen som utgör lagstiftningen, det är en klar koppling till det. Men vi har till exempel tittat lite närmare på Polen som nu katolska kyrkan håller på att ta över politiskt och som också sprider sina regelsystem för att kontrollera kvinnans sexualitet. Det är också hedersvåld, det ska man inte glömma, där de stora världsreligionerna, islam, kristendom inom den katolska kyrkan är de som är starkast utövare av det här, men det finns mycket, mycket andra grenar av religioner eller andra religioner som också har bakat in det här. Jag säger inte att det bara är religionen, religionen och tradition ihop. När människor har folkvandrat, folkvandringar, krig allting då mixas detta men grundera finns där, men det klart uttalas när religionen utövas i landets politiska system

Jasmine:

I olika länder använder man samma metod, samma motivation mot kvinnor, samma motivation mot tjejer, samma motivation mot sexualiteten hos kvinnan. Samma motivation att männen äger kvinnor, så att på det sättet religionen har ju större betydelse, men samtidigt beror det på hur mycket just den religionen har makt i samhället. Har de makt så kan de göra vad som helst, har de inte makt så kan de backas tillbaka från att påverka individen i samhället. Så att då kulturen eller traditionen får ju större roll, större makt i samhället eller betyder ju mer i vardagslivet än religionen. Men har religionen makt i landet så kan de utöva, använda samma normer och värderingar mot individen lagligt och systematiskt.

⁵⁶ Eva Borgström ”Intersektionalitet – ett nytt genusvetenskapligt begrepp” i *Genus, aktuellt magasin från nationella sekretariatet för genusforskning* 2004:2, s. 14.

Exemplen ovan illustrerar den makt som religionen har tillsammans med gamla traditioner. Det som också beskrivs i det som Jasmine lyfter fram är att om religionen inte har makt i samhället så kommer den inte att ha lika stark framträdande roll som kulturen eller traditionen. I ett sådant samhälle kommer alltså kulturen eller traditionen ha en större betydelse i en individs vardag. Koch tar upp att hedersproblematiken inte kan kopplas till någon specifik religion och menar att alla religioner är kvinnoförtryckande på ett eller annat sätt. Samtidigt menar han att om släkten är mycket religiös kan det också många gånger medföra att förtrycket ökar. Han menar trots att religion och kultur inte är detsamma så kan de inverka på varandra och förstärka hedersförtrycket. Han säger att "religion ger kulturen legitimitet samtidigt som kulturen ger religionen innehåll." Han påpekar att det kan finnas undantag för religionens inverkan i vissa kretsar, där han menar att trots en ateistisk retorik som i kurdiska nationalistiska kretsar så kan individer ändå utsättas för ett "hedersförtryck".⁵⁷

Brister i att hantera problemet

Det framkommer i analysen att det finns en hel del brister i samhället när det gäller att hantera problemet med heder och "hedersvåld". Många gånger brister det i kunskapen av "hedersrelaterat" våld, men oftast beskrivs det som att samhället ser det utifrån familjens kultur. Att de gör en åtskillnad mellan så kallade "svenska barn" och "invandrabarn", där "invandrabarn" behandlas utifrån att det är deras kultur. Detta menar informanterna innebär alltså att samhället tar hänsyn till flickans religion och kultur oavsett om det kan innebära en fara för en flickas liv. De menar att samhället genom sitt agerande bidrar till att hjälpa familjen att upprätthålla "hedersrelaterat" våld.

Det som informanterna lyfter fram är att det finns en fördomsfull inställning mot barn som tillhör andra kulturer och att på grund av detta kan de heller inte förvänta sig samma rättigheter som "svenska barn". Det som menas är att samhället inte ska ta hänsyn till familjens religion eller kultur som exempelvis när det gäller alla barns lika rättigheter när de bor i Sverige. Här syftar de särskilt på sådant som rör skolundervisningen, där vissa elever inte behöver delta på en del lektioner som bland annat simning, sexualkunskap med hänsyn till föräldrarna. Informanterna menar att genom en sådan inställning gör de familjer som utsätter sina barn för "hedersrelaterat" våld en stor tjänst. Det framkommer att det är en självklarhet att samhället ska acceptera att det finns en mångfald av människor från olika länder och olika kulturer, men samtidigt som det goda i andra kulturer ska accepteras måste den psykiska och fysiska fara som en individ lever under motarbetas. Det lyfts fram att samhället inte ska se det endast som ett kulturellt problem, utan också ett problem som berör själva individen och att det handlar om mänskliga rättigheter. Här menar informanterna att eftersom dessa familjer faktiskt befinner sig och bor i Sverige så måste de också kunna anpassa sig till samhället och dess lagstiftning, men samtidigt måste också

⁵⁷ Stefan Koch, *Från tvångsäktenskap till balkongmord* (Stockholm, 2008), s. 43 f.

samhället bemöta dem på rätt sätt och skaffa sig en större förståelse för den situation som många barn lever under. De menar att bara för att barnen har en annan bakgrund görs det inte rätt att behandla dem utifrån andra premisser än det som alla barn har rätt till när de bor i Sverige.

När informanterna talar om att ”invandrarbarn” och ”svenska barn” inte ska behandlas olika syftas här på deras grundläggande rättigheter som de menar att dessa har rätt till när de befinner sig och bor i Sverige. Däremot menar de att man inte ska utgå från samma mall för alla barn som myndigheter kommer i kontakt med. Det beskrivs till exempel som ett problem när det idag fortfarande finns socialsekreterare som automatiskt tar kontakt med föräldrarna oavsett om det rör sig om ”hedersrelaterat” våld eller inte. Här menar informanterna att det kan innebära en direkt fara för flickan som har en mycket problematisk relation till familjen, eftersom flickorna inte förväntas av familjen att de ska komma ut med problemet. Informanterna menar då att det inte alltid går att säga nu ska vi ta det här med föräldrarna och lösa det med dem, som i andra fall när barn är inblandade. Informanterna tar upp att det är viktigt att lyssna på flickan och ta hennes rop till hjälp på allvar och inte förknippa det med allt annan vanlig tonårsproblematik, för de menar att när det går så långt att flickan tar kontakt med socialen då innebär det också att situationen kan se mycket allvarlig ut. För att ta det steget till socialen menar informanterna kan vara extra påfrestande för dessa flickor på grund av deras omständigheter. Även De los Reyes tar upp dessa brister som kan finnas inom socialtjänsten, där hon menar att det bästa för flickan är inte alltid att utgå från familjen. Hon menar att situationen för minderåriga kan många gånger behandlas med oförsiktighet och utan respekt för den situation flickan befinner sig i.⁵⁸ Informanten Anna ger följande beskrivning av hur situationen kan skilja sig åt beroende på flickans bakgrund.

Anna:

Där måste man också inse från socialtjänstens sida att det är väldigt olika. Kommer det en svensk unge till socialtjänsten och ber om hjälp då informerar man ju mamman och pappan och att det ska vara en frivillig lösning när det gäller tvångsomhändertagandet och så. Då kan man liksom använda familjens nätverk och mormor och farmor och så här va, och det kan man göra i de här fallen, det blir ofta ganska bra, inte alltid men ofta. Men i de här fallen när det gäller hederskulturer så kan man ju aldrig göra det. För det är flickans nätverk som är farlig för henne, och det är den skillnaden som man inte heller förstår.

När det gäller kunskapen om ”hedersrelaterat” våld och bemötandet av de individer som lever under dessa förhållanden framkommer det av informanterna, att det finns stora variationer från fall till fall. Många flickor som kommer i kontakt med personal inom olika myndigheter för att få hjälp upplever det många gånger som att de inte har blivit lyssnade på, där deras berättelser inte

⁵⁸ Paulina de los Reyes, *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige* (Norrköping, 2003), s. 24 f.

har tagits på allvar. Det beskrivs att det även finns en del som lever ett ”hedersrelaterat liv” som kan ha stora problem med familjen och må psykiskt dåligt, men vill inte komma ut med problemet och uttalar sig om att allt är bara bra, vilket de menar har en koppling med samhällets bemötande och dess syn på problemet. Dels att de inte kommer förstå de förhållanden som många lever under och även att det finns en rädsla för att det blir en rasistisk, diskriminerande och fördömsfull inställning mot personer med utländsk bakgrund. De los Reyes menar att det finns vardagsdiskriminering som grundar sig i okunskap och innebär att de som till exempel har en brytning när de talar, eller har en viss bakgrund kan många gånger nonchaleras av myndigheter, vilket då kan medföra att många flickor eller unga kvinnor inte vill träda fram.⁵⁹

Här anser jag att samhället spelar en viktig roll, för samtidigt som samhället är starkt fördömande mot denna typ av våld, och trots att de kvinnor som tar ett stort kliv och bryter upp från dessa normer, så innebär det inte att de välkomnas in i gemenskapen. Här kan vi urskilja ett mönster av det som jag tidigare har varit inne på och berörde, gällande de forskare som menar att vetenskapen i Sverige, där ”de andra” studeras i förhållande till det svenska medför att dessa individer hamnar i underläge till följd av ett maktövertag och som bidrar till att stereotyper hålls intakta. För det verkar som att trots att de kvinnor som bryter upp med det förtryck som tidigare präglade deras liv, inte självfallet kan räkna med att uppfattas och bemötas som helt svenskar. Det visar sig att bilden av att uppfattas som något annorlunda upprätthålls genom samhällets bemötande av kvinnorna utifrån deras etnicitet.

Informanterna lyfter alltså fram att det finns flickor, unga kvinnor och även vissa killar som inte alltid vill komma ut med problem som finns inom familjen, trots att en del av dem kan må psykiskt dåligt och lever i situationer som de är missnöjda med. Det framkommer dock att det har skett en positivare utveckling när det gäller antalet som hör av sig och söker stöd och hjälp. Detta menar informanterna har en koppling till att problemet idag har fått en större uppmärksamhet. Trots att det fortfarande finns en del brister så menar informanterna att det idag finns alltför många som engagerar sig i frågan. Det finns idag ett antal nätverk och en hel del organisationer, däribland också ett ökat antal invandrarorganisationer runtom i Sverige som vill se en förändring och som samarbetar för att bli starkare och bekämpa ”hedersrelaterat” våld som finns i Sverige och i världen. Att det även finns invandrarorganisationer som har goda kunskaper om detta våld och är med och bekämpar den typen av våld ses som mycket positivt. Informanterna menar att dessa organisationer många gånger kan ha en större förståelse och relatera till det som många flickor, unga kvinnor eller killar går igenom. Informanten Jasmine som själv säger sig ha upplevt våld relaterat till heder, ville därför bekämpa det, där hon förklarar att hon känner igen sig i de fall som hon möter. Detta menar hon underlättar för henne och för de hon möter eftersom det då skapas en ömsesidig förståelse.

⁵⁹ Ibid. s. 28 f.

Samtidigt som det talas mycket om att inte ta hänsyn till barnens kultur och behandla dem utifrån denna när det gäller ”hedersrelaterat” våld, kommer det också fram att det är väldigt viktigt att inte betrakta själva våldet som allt annat partnervåld. Informanterna tar upp att det finns skillnad i motiven mellan de olika vålderna, där de menar att genom och betrakta våldet som allt annat våld som kvinnor utsätts för, kommer också det problem många flickor och unga kvinnor lever under att osynliggöras. De menar att ”hedersrelaterat” våld är något som utövas kollektivt och personen eller personerna betraktas som hjältar av omgivningen i de fall där ”hedersvåldet” är väldigt starkt. Här menas det att personen eller personerna som utövar ”hedersrelaterat” våld inte betraktas med avsky av omgivningen som i allt annat våld, utan att det våld som de tar till ses som rättfärdigat för att upprätthålla familjens heder. Att omgivningen inte längre kommer att se ner på familjen på grund av den skam som flickan eller den unga kvinnan sägs ha dragit över hela släkten, för här sägs det handla mycket om just skam inför omgivningen och att familjen kommer att få ett dåligt rykte och förlora sin respekt.

Här kan vi urskilja varför informanterna vill hålla isär vanligt partnervåld och våld som har koppling till flickans eller den unga kvinnans heder, vilket de menar medför att man då osynliggör denna form av förtryck. De allra flesta kulturkritiker förnekar inte det faktum att det finns en viss typ av våld som är kopplat till familjens heder, men samtidigt menar de att detta våld endast skiljer sig från annat våld mot kvinnor genom hur det tar sig i uttryck. Med detta menar de att det finns ett universellt patriarkat som undergräver kvinnors rättigheter, där det enda som skiljer kvinnorna åt är hur detta tar sig i uttryck.⁶⁰

Jag anser att det kan finnas något i det resonemang som kulturkritikerna för, med tanke på att ”hedersrelaterat” våld är komplext och där inte alla inom en och samma grupp utövar det, eftersom det i analysen framgår att det finns variationer. Jag håller även med informanternas resonemang där jag tror att det i vissa fall då förtrycket är starkt och där det kan innebära en fara för flickans liv, är det viktigt att hålla isär de olika typerna av våld. Detta särskilt i kontakten med vissa myndigheter som till exempel socialtjänsten, men samtidigt vara lyhörd för den specifika situation som flickan befinner sig i. Jag tror dock att en alltför ensidig fokus på ”hedersrelaterat” våld ibland kan vara problematiskt med tanke på dess variation, och där konflikter inom familjen inte alltid behöver vara ett uttryck för ”hedersrelaterat” våld, vilket jag anser att man måste ta hänsyn till och inte endast använda sig av en sorts mall som förväntas gälla för alla. Detta såg vi också tecken på i Grubers studie där hon menar att skolpersonalen agerande innebar att istället för att utgå ifrån flickans egentliga situation, letade de istället efter vissa tecken som hon menar bygger på föreställningar om kulturella skillnader. Gruber menar att regler och begränsningar som flickor med invandrar bakgrund hade i familjen medförde att istället för att se det som en del i en vanlig uppfostran där alla barn har vissa regler som de måste förhålla sig till, istället automatiskt

⁶⁰ Idris Ahmedi ”Den politiserade debatten om hedersmord”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Stieg Larsson & Cecilia Englund (Stockholm, 2004), s. 62 f.

kopplades samman med ”hedersproblematik”, utan att reflektera över att det inte alltid behöver vara något särskilt märkvärdigt och vara ett uttryck för en ”hedersproblematik.”⁶¹

”Hedersrelaterat” våld beskriver informanterna har att göra med att det finns ett tryck från släkten och omgivningen för att vara på ett visst sätt. Ibland beskrivs det som att en del familjer vill bryta med det här men de finner det svårt, eftersom de då riskerar att bli utstötta från släktgemenskapen och från omgivningen. Informanterna menar att det finns många förklaringar och orsaker till varför den här typen av våld är svår för familjen att bryta sig ifrån där många faktorer spelar roll, men detta innebär inte heller att situationen ser likadan ut i alla familjer som har den bakgrunden. Det beskrivs som att det kan finnas väldigt stora variationer i familjerna, där de menar att den familjebild som många har inom samhället och inom olika myndigheter inte stämmer in för många familjer. De beskriver det som att vissa familjer kan känna igen sig i vissa delar av den bild som målas upp, medan de i andra delar helt tar avstånd. Det förs fram att det viktigaste är att betrakta varje fall som ett enskilt fall och utgå från familjens förutsättningar.

Avslutande diskussion

Något som vi kan konstatera efter att ha studerat ”hedersrelaterat” våld i denna studie, är att det har varit något som har berört många människor på ett eller annat sätt. Många olika akademiker, debattörer och andra har sina olika tolkningar av detta våld, och där det verkar ha varit mycket svårt att enas kring hur det bäst kan förklaras. En anledning till spretigheten i tolkningarna kan vara våldets komplexitet med all dess olika variation. Det verkar vara svårt att föra in detta våld i någon sorts mall och där man kan säga att exakt så här är det. Vi har i analysen sett prov på att våldet kan anta olika skepnader från fall till fall. Det verkar även förekomma olika grader av förtryck som kan vara alltifrån vissa regler som att flickor inte får delta i vissa skolkollektioner, till att det i vissa fall där ”hedersnormen” beskrivs vara stark, kan övergå till våld om inte flickan rättar sig efter dessa normer.

Problemet kring detta våld har tolkats utifrån många olika positioner som till exempel av kulturanropologer, etnicitetsforskare, feminister, islamologer m.fl. och där vi genom att förstå vad de representerar och således vilka positioner de intar, kan vi få en uppfattning om varför det har varit svårt att enas kring problemet. Att de olika akademiker och debattörer förklarar problemet kring ”hedersrelaterat” våld utifrån olika förklaringsmodeller anser jag behöver egentligen inte vara så konstigt. Den uppfattning som jag har fått av detta våld efter att ha studerat och analyserat det i denna studie, är att i förståelsen och tolkningen av den här typen av våld rymmer lite av alla de ståndpunkter som har förts fram av akademiker och debattörer. Med detta menar jag att samtidigt som ”hedersrelaterat” våld kan vara en del av det universiella patriarkatet eftersom vi vet att våld mot kvinnor är ett problem som förekommer överallt i

⁶¹ Sabine Gruber, *I skolans vilja att åtgärda ”hedersrelaterat” våld: etnicitet, kön och våld* (Linköping, 2007), s. 41.

världen, så kan våld mot kvinnor växa sig starkare med hjälp av bland annat religionen och/eller rättsväsendet.

De länder som har den här typen av hedersproblematik har också många gånger alltför slappa lagar, som innebär att ett våld kopplat till upprätthållandet av heder medför förmildrande omständigheter. Detta kunde vi se prov på när Pelas far tillsammans med farbröderna tog med henne till Irak för att där ta livet av henne, eftersom de förmodligen visste att detta skulle innebära ett kort straff, och de fick också utdelat ett straff på endast ett års fängelse från det irakiska rättsväsendet. Eftersom det kom fram att då det hade planerats i Sverige så fick de till slut ändå avtjäna ett livstids fängelse här i Sverige enligt svensk lag.⁶² Med anledning av detta att rättsväsendet själv verkar genomsyras av dessa tankar och normer kan den också komma att spela en avgörande roll till varför denna typ av våld kan få sådana extrema uttryck i en del fall. Med anledning av detta anser jag därför att rättsväsendet genom hårdare straff och där man helt fördömer våld mot kvinnor oavsett vilken omständigheten har varit, kan komma att spela en viktig roll för att bekämpa problemet. Som vi fick beskrivet av min informant Jasmine om religionens påverkan, så kan även denna många gånger förstärka ”hedersrelaterat” våld om religionen har en alltför stor och central plats i samhället. Jag anser att allt förtryck mot kvinnor bygger på vissa normer som kvinnor måste förhålla sig till, vare sig det handlar om ”hedersrelaterat” våld eller om våldtäkter här i Sverige och som jag var inne på tidigare i uppsatsen.

Att ”hedersrelaterat” våld däremot skulle vara ett uttryck för något kulturellt på ett sätt som förutsätter att människor betar sig likadant tror jag kan vara problematiskt att hävda. Kulturer utsätts ständigt för förändring och där globaliseringen och migrationen har medfört att det inte längre finns några hela och entydiga kulturer, utan är istället något som omformas efter rådande klimat. Människor påverkas av varandra alltmer och där jag tror att kommande generationer som idag får växa upp i mångfalden av människor och i globaliseringens framfart kommer att inse att olika kulturer inte alltid automatiskt förutsätter att människor har stora olikheter. Kanske har detta vålds förankring i många olika länder gjort att man börjar kalla det för något kulturellt då problemet är ganska utbredd. Men när man talar om kulturella orsaker leder det alltför ofta till associationer som att kulturer skall vara något homogent, och utan dess många olika variationer i en och samma kultur. Jag anser själv inte att människor har djupa kulturella bagage som man bär med sig och som innebär att det alltid behöver finnas djupa skillnader mellan människor. Av egen erfarenhet vet jag att kulturer inte är ett ord som placerar människor i olika fack, utan ibland kan faktiskt människor ha mer gemensamt med individer som har en annan bakgrund och som förutsätts ha en annan kultur än en själv.

⁶² Emre Güngör & Nima Dervish, *Varför mördar man sin dotter?* (Stockholm, 2009), s. 121 f.

Referenslista

Tryckta källor

Ahmedi, Idris ”Den politiserade debatten om hedersmord”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Larsson Stieg, Englund Cecilia (Stockholm, 2004)

Alver, Bente Gullveig, & Øyen, Ørjar, *Etik och praktik i forskarens vardag* (Lund, 1997)

Bryman, Alan, *Sambällsvetenskapliga metoder* (Malmö, 2002)

Darvishpour, Mehrdad ”Invandrarflickor som fyrdubbelt förtryckta”, i *Bortom stereotyperna? Invandrare och integration i Danmark och Sverige* red. Hedetoft Ulf, Petersson Bo, Sturfelt Lina (Halmstad, 2006)

Darvishpour, Mehrdad ”Köns- och generationskonflikter inom invandrade familjer – utifrån ett intersektionellt perspektiv, i *Migration och etnicitet – perspektiv på ett mångkulturellt Sverige* (Lund, 2008)

De los Reyes, Paulina, & Mulinari, Diana, *Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över ojämlikhetens landskap* (Malmö, 2005)

De los Reyes, Paulina ”Det problematiska systerskapet. Om svenskhet och invandrarskap inom svensk genushistorisk forskning”, i *Maktens (o)lika förklädnader – kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige* (Stockholm, 2005)

De los Reyes, Paulina, *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige* (Norrköping, 2003)

Ekström, Simon, *Hedersmorden och orden – berättelser om kultur, kritik och skillnad* (Göteborg; Stockholm 2009)

Fägerborg, Eva ”Intervjuer”, i *Etnologiskt fältarbete* red. Kajiser Lars, Öhlander Magnus (Lund, 1999)

Gruber, Sabine, *I skolans vilja att åtgärda ”hedersrelaterat” våld: etnicitet, kön och våld* (Linköping, 2007)

Güngör, Emre, & Dervish, Nima, *Varför mördar man sin dotter?* (Stockholm, 2009)

Guvå, Gunilla, & Hylander, Ingrid, *Grundad teori – ett teorigenererande forskningsperspektiv* (Stockholm, 2003)

Hylland Eriksen, Thomas, *Kulturterrorismen* (Oslo, 1999)

Johansson, Kenneth, *Hedersmord – tusen år av hederskulturer* red. Kenneth Johansson m.fl. (Lund, 2005)

Kamali, Masoud ”media, experter och rasism”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Larsson Stieg, Englund Cecilia (Stockholm, 2004)

Koch, Stefan, *Från tvångsäktenskap till balkongmord* (Stockholm, 2008)

Kurkiala, Mikael, *I varje trumslag jordens puls* (Stockholm, 2005)

Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Lund, 1997)

Larsson, Stieg ”Svenskt och osvenskt våld”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Larsson stieg, Englund Cecilia (Stockholm, 2004)

Mulinari, Diana, & Neergard, Anders ”Syster du är ju annorlunda” i *Framtiden i samtiden. Könsrelationer i förändring i Sverige och omvärlden* red. Florin Christina, Bergqvist Christina (Stockholm, 2004)

Reimers, Eva ”En av vår tids martyrer”, i *Olikhetens paradigm – intersektionella perspektiv på o(jäm)likhetsskapande* red. Paulina de los Reyes m.fl. (Lund, 2005)

Räthzel, Nora ”Kön och rasism i diskurser”, i *Feministiska interventioner – berättelser om och från en annan värld* red. Sandell Kerstin, Mulinari, Diana (Stockholm, 2006)

Sahindal, Fadime ”Tal i riksdag”, i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* red. Larsson Stieg, Englund Cecilia (Stockholm, 2004)

Sandell, Kerstin, & Mulinari, Diana ”Feministiska reflektioner över kön som kategori”, i *Feministiska interventioner – berättelser om och från en annan värld* red. Sandell Kerstin, Mulinari Diana (Stockholm, 2006)

Otryckta källor

Attström, Karin, *Discrimination against native Swedes of immigrant origin in access to employment* (2007), http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/070627/9893cdcbc9c86778dfa3e75e6d09ed17/ILO-diskriminering%20p%20arbetsmarknaden.pdf (2010-05-11)

Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/etnocentrism> (2010-06-12)

Reuterswärd, Camilla, & Lundström, Frida, *Granska nedlagda våldtäktsfall* (2010), <http://www.unt.se/debatt/granska-nedlagda-valdtaktsfall-697347.aspx> (2010-05-12)

Ruth, Arne, *Mellan mångfald och rasism* (2006), http://www.iochm.com/mag/iochm.com/dircode/docs/15_article_875.pdf (2010-05-11)

Statens offentliga utredningar, *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige* (2005), <http://www.regeringen.se/content/1/c6/04/61/88/bcbc2913.pdf> (2010-05-12)

Tidskrifter

Borgström, Eva ”Intersektionalitet – ett nytt genusvetenskapligt begrepp” i *Genus, aktuellt magasin från nationella sekretariatet för genusforskning* (2004:2)

Olson, Lena ”Likhet inför lagen?” i *Genus, aktuellt magasin från nationella sekretariatet för genusforskning* (2005:2)